

การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

นายกฤษณ์ โคตรสมบัติ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ISBN XXX-XXX-XXX-X

การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสาม
พันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาดังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ISBN XXX-XXX-XXX-X

**Assessment of the Ecological Tourism Potential : A Case Study of Tourist Sites of
Sam Phanbok in Phosai District of Ubon Ratchathani Province.**

Mr. Krit Kotsombat

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master Degree of Art Social Sciences for Development
Graduate School, Ubon Ratchathani Rajabhat University**

2010

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่ง

ท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร

จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย

นายกฤษณ์ โคตรสมบัติ

สาขา

สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชั้น ศรีสวัสดิ์

กรรมการที่ปรึกษา

อาจารย์ ดร.อนุชา เพียรชนะ

คณะกรรมการสอบ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรกร โพธิ์งาม)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชั้น ศรีสวัสดิ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. อนุชา เพียรชนะ)

..... กรรมการ
(ดร. เรืองเดช เขจรศาสตร์)

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรบัณฑิตศึกษาประจำสาขา ได้ตรวจและรับรองว่าวิทยานิพนธ์
เล่มนี้เป็นไปตามมาตรฐานของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตรกร โพธิ์งาม)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรบัณฑิตศึกษาประจำสาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชีรวุฒิ เอกะกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่ง
ท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร
จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย นายกฤษณ์ โคตรสมบัติ

สาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชั้น ศรีสวัสดิ์

กรรมการที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. อนุชา เพียรชนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ผู้นำท้องถิ่นรวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษ จำนวน 280 ตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า โดยภาพรวม มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

2. ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก เนื่องจากเป็นการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการแหล่ง

ท้องถิ่นชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยกลุ่มนายทุน และกลุ่มผู้นำบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพัน โขสาราเกอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนในการวางแผน ดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น
- 2) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าไม้ น้ำตก หาดทรายตามแก่งต่าง ๆ รอบ ๆ บริเวณพื้นที่แก่งสามพัน โบก
- 3) ควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น
- 4) ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น
- 5) ควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะ ให้มากขึ้น เพื่อรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 6) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์การบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว

ABSTRACT

The Title	Assessment of the Ecological Tourism Potential : A Case Study of Tourist Sites of Sam Phanbok in Phosai District of Ubon Ratchathani Province, ... pp. 91
The Author	Mr. Krit Kotsombat
Degree	Master Degree of Art
Program	Social Sciences for Development
Chairman, Thesis Advisor	Asst. Prof. Chuen Srisawat
Thesis Advisor	Dr. Anuchar Pienchana
Years	2010

The research aimed to assess ecological tourism potential and study ways to promote and develop the ecological tourist sites in Samphanbok. The sample groups were 280 consisting of household heads, local leaders and Tambon administrative organization representatives and local entrepreneurs. Simple random sampling was used in the study. The research instrument was the five-scaled questionnaire. Its confidence value was .98. Statistics used were percentage, mean and standard deviation.

The research findings were as follows.

1. The overall potential of ecological tourism sites was of a high degree. It was high in six aspects: facilities, site access, attraction, educational value and importance, communal cooperation and management and administration.

2. Analysis of the recommendations on the policy found that the majority of the respondents agreed with the ways to promote ecological tourism managements it contributes to the improvement of communal economy. At present, the managing was undertaken by some business or interest groups. The respondents suggested that

- 1) A committee be set up to study the appropriate approach in management.

Communities should get more involved In he administration.

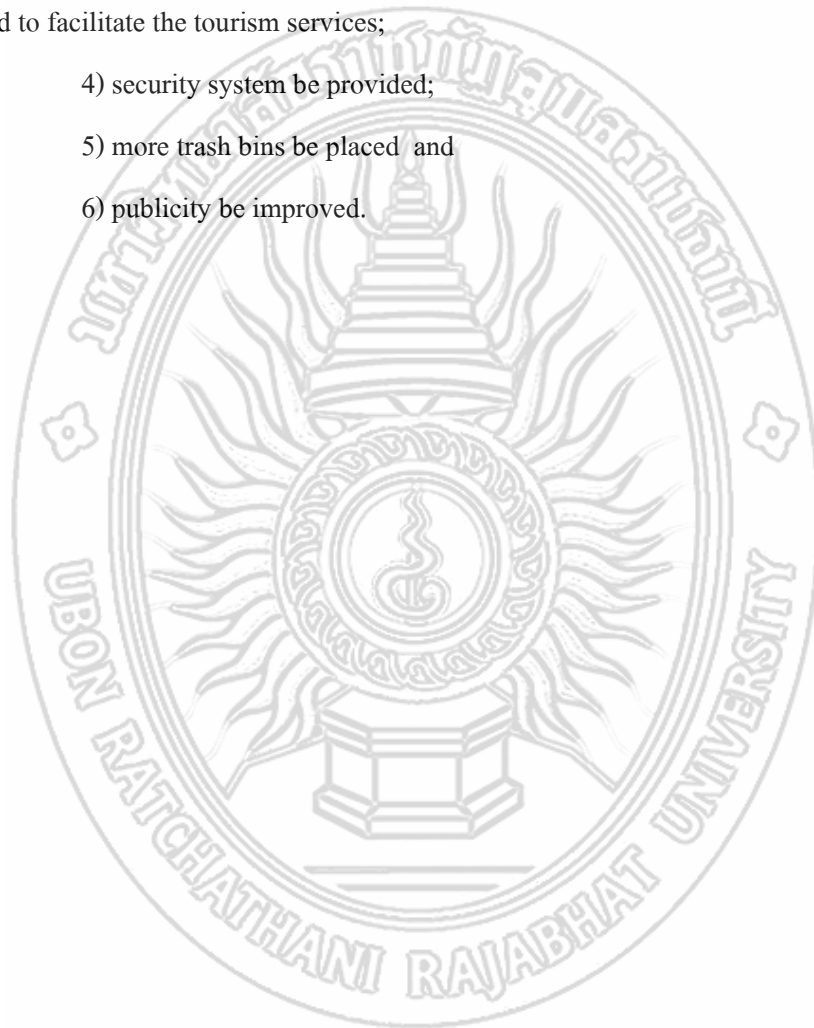
- 2) Tourism activities be held with an emphasis on conservation of environments surrounding the areas of Samphanbok;

- 3) The infrastructures such as roads, water and electricity supply, and toilets be provided to facilitate the tourism services;

- 4) security system be provided;

- 5) more trash bins be placed and

- 6) publicity be improved.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง ของบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง ซึ่งไม่อาจนำมากล่าวได้ทั้งหมด ผู้มีพระคุณท่านแรกและผู้เขียน ใครงขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชื่น ศรีสวัสดิ์ ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งตลอดมา โดยได้เอาใจใส่ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง ให้แนวคิดและ ประสพการณ์ จนทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ทุกขั้นตอน นับแต่ผู้เขียนเริ่มค้นคว้าหาหัวข้อ วิทยานิพนธ์ พัฒนาเค้าโครงวิทยานิพนธ์ จนสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์เล่มนี้ในที่สุด ท่านที่สองคือ อาจารย์ ดร. อนุชา เพียรชนะ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาอีกท่านหนึ่ง ที่ให้ความช่วยเหลือด้านวิจัยและให้ คำปรึกษาแนะนำ แง่คิดต่างๆ จากประสบการณ์ของท่าน ตลอดทั้งช่วยตรวจสอบ แก้ไข ข้อบกพร่องในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ด้วยดีเสมอมา ผู้เขียนจึงใครงขอกราบขอบพระคุณใน ความกรุณาของท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบ พร้อมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัย นอกจากนี้ผู้เขียนใครงขอกราบ ขอบพระคุณประธานกรรมการ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาเสียสละเวลามาเป็น คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน รวมทั้งคณาจารย์ผู้สอนทุกๆท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ รวมทั้งประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับผู้เขียน มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ความดีงามอันเกิดจากงานวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนขอมอบเป็นบรรณาการแด่คุณพ่อ ดาบตำรวจประเสริฐ โคตรสมบัติ คุณแม่ศิริลักษณ์ โคตรสมบัติ และพี่ชาย นายณัฐพล โคตร สมบัติ ที่เป็นที่ยรักยิ่งของผู้เขียน ซึ่งเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จและให้กำลังใจเสมอมา รวมทั้ง คุณ ปุณณดา สัตยมุขและคุณธำนัท ปัตนัย ซึ่งเป็นพี่สาวและพี่ชาย ที่ให้ความช่วยเหลือ และแง่คิดต่าง ๆ ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ จนสำเร็จด้วยดี

กฤษณ์ โคตรสมบัติ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภาพ.....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)	8
เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	16
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.....	20
แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนในอนุภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่าง	31
การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism :CBT)	32
การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	43
บริบทพื้นที่ศึกษา.....	45
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	49
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	55
ประชากร.....	55

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
กลุ่มตัวอย่าง.....	55
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	56
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	57
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	58
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
ลำดับการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้สื่อความหมายในการวิจัย.....	59
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	71
สรุปผลการวิจัย.....	71
อภิปรายผล.....	73
ข้อเสนอแนะ.....	76
บรรณานุกรม.....	78
ภาคผนวก.....	81
ประวัติผู้วิจัย.....	89

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่และสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	60
4.2	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนทราย จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตามรายด้านและภาพรวม.....	62
4.3	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนทราย จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก.....	63
4.4	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนทราย จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	64
4.5	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนทราย จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว.....	65
4.6	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนทราย จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา	66
4.7	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนทราย จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	67
4.8	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนทราย จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว	68

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
2.1	กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	24
2.2	สภาพเส้นทางการเข้าไปยังสถานที่แหล่งท่องเที่ยวสามพัน โบก.....	47
2.3	สภาพแอ่งหินบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามพัน โบก.....	47
2.4	สภาพร่องน้ำบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามพัน โบก.....	48
2.5	สภาพโกศหินบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามพัน โบก.....	48

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีการเจริญเติบโต ขยายตัวอย่างรวดเร็วไปทั่วทุกทวีป โดยมีระบบการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น การบริการข้อมูลข่าวสาร การบริการคมนาคมขนส่ง การบริการอำนวยความสะดวกผ่านเข้า-ออกระหว่างประเทศ การบริการบริษัทนำเที่ยว การบริการมัคคุเทศก์ การบริการสถานที่พักผ่อน การบริการภัตตาคารร้านอาหาร การบริการสินค้าของที่ระลึก การบริการบันเทิง และระบบให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยเข้ามาทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปสัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยวตามที่พึงประสงค์ ผลของการที่ใช้บริการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งการไปสัมผัสแหล่งท่องเที่ยว จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถบอกได้ว่าได้รับความประทับใจและพึงพอใจมากขึ้นเพียงใด ซึ่งทุกประเทศที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่างก็ปรารถนาที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาลจากปฏิริยาถูกโซ่ กล่าวคือ นักท่องเที่ยวสามารถที่จะช่วยขยายผล ชักชวนให้เกิดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น อันเป็นที่มาของรายได้เข้าสู่ประเทศ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 2540 :53)

ทั้งนี้การท่องเที่ยวจัดเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ภายในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์และความเจริญของประเทศ สิ่งเหล่านั้นนับเป็นปัจจัยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวและเกิดความประทับใจ ขณะเดียวกันการเจริญเติบโตและการขยายตัวอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยปราศจากการวางแผนการควบคุมและการจัดการที่ดี รวมทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยวทั้งด้านเชิงบวกและเชิงลบมากบ้างน้อยบ้าง ไม่ว่าจะเป็นสภาวะแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีการวางแผนและการจัดการที่ดี โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรับรองของพื้นที่ ก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงแนวคิดว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกับความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการใช้งานในอนาคต และมุ่งเน้นความสำคัญการควบคุมคุณภาพของสถานที่ท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว

การเอาใจใส่ดูแลจำนวนนักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว รวมทั้งดูแลคุณภาพของการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ก็จะสามารพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการนำแนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาผนวกกับแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปใกล้ชิดชื่นชมและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ธรรมชาติ โดยเน้นคุณค่าของธรรมชาติและระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรวมถึงการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น โดยให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลจัดการภายใต้ระเบียบปฏิบัติหรือกติกาของชุมชนและกฎหมายของรัฐร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างงานและเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนช่วยส่งเสริมและช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2545 : 15) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้คนที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต้องการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน สามารถแบ่งออกเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางบกและทางทะเล ซึ่งก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบเข้มข้น แบบกึ่งนิเวศและแบบส่งเสริมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว 2546 : 73)

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยเฉพาะ แก่งสามพันโบก ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่ยังไม่คุ้นเคยสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป สามพันโบก เป็นแก่งหินที่อยู่ใต้ลำน้ำโขง เนื่องจากในช่วงฤดูน้ำหลากแก่งหินดังกล่าวจะจมอยู่ใต้น้ำบาดาล และด้วยแรงน้ำวนกัดเซาะ ทำให้แก่งหินกลายเป็นแอ่งเล็กใหญ่ จำนวนมากกว่า 3,000 แอ่ง หรือ 3 พันโบก โบกหรือแอ่ง หมายถึง บ่อน้ำลึกในแก่งหินใต้ลำน้ำโขง และคำว่า “โบก” เป็นภาษาของลาวที่มักนิยมเรียกกัน และ สามพันโบก กลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำจืด ในลำน้ำโขงตามธรรมชาติแหล่งใหญ่ที่สุด รักษา ระบบนิเวศและการขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำในลำน้ำโขงให้อยู่ได้อย่างสมดุลสำหรับในช่วงหน้าแล้ง สามพันโบก จะโผล่พ้นน้ำให้เห็นเป็นคล้ายภูเขากลางลำน้ำโขง ความสวยงามของหินที่ถูกน้ำเซาะมองเห็นเป็นภาพศิลปะ บางแห่งใหญ่ขนาดเป็นสระว่ายน้ำ บางแอ่งขนาดเล็กมีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น รูปดาว วงรี และหินที่ถูกน้ำกัดเซาะจนคล้ายรูปหัวสุนัข พันธุ์พุดเดิ้ล มีความสวยงาม ซึ่งในบริเวณเดียวกัน มีสถานที่ที่ชาวบ้านเรียกว่า แกรนแคนยอนน้ำโขง อันเกิดจากการกัดเซาะของน้ำหลายพันปี เป็นร่องน้ำขนาดใหญ่ สูงประมาณ 3-7 เมตร กว้างประมาณ 20 เมตร ทางเข้าของแกรน

แคนยอนแม่น้ำโจงมีหินสวยงามลักษณะคล้ายหัวสุนัข ซึ่งมีตำนานเล่าขานกันต่างๆ นานา บ้างก็ว่าแต่ก่อนมีเจ้าเมืองเป็นผู้เรืองอำนาจประทับใจความงามของสามพันโบก จึงได้ส่งเสนามาศึกษาเพิ่มเติม เมื่อมาแล้วพบชุมทรัพย์เป็นทองคำ จึงให้สุนัขเฝ้าทางเข้าจนกว่าเจ้าเมืองจะออกมา เมื่อเจ้าเมืองได้เห็นสมบัติเกิดความโลภกลัวเสนาจะได้ส่วนแบ่งจึงได้ออกไปทางอื่น สุนัขผู้กตัญญูเฝ้ารออยู่ตรงนั้นจนตายในที่สุด บางตำนานก็ว่า ลูกพญานาคในลำน้ำโจงเป็นผู้ขุดเพื่อให้เกิดลำน้ำอีกสายหนึ่ง และได้มอบหมายให้สุนัขเป็นผู้เฝ้าทางเข้าระหว่างการขุดกระทั่งสุนัขได้ตายลงกลายเป็นหินรูปสุนัขในที่สุด ซึ่งในบริเวณใกล้เคียงมีแหล่งท่องเที่ยว อีกหลายแหล่ง เช่น ปากบ้อง ถ้ำนางเงิน ฝ้าย ถ้ำนางดำหูก หาดหงษ์ หาดหินสี หลักศิลาเลข แก่งสองคอน ภูเขาหิน และหาดแห่ เป็นต้น (ไคด์อุปถ. Com 2553 : website)

แม้แหล่งท่องเที่ยวบริเวณ แก่งสามพันโบกยังไม่มีการพัฒนาที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกมากนักเหมือนสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ แต่มีความสำคัญในการเป็นแหล่งที่พักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน และเป็นจุดเชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ จึงถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่เป้าหมายของ ภาครัฐที่ต้องการส่งเสริมพัฒนาให้เป็นพื้นที่เฉพาะเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ที่ปรึกษาสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดอุบลราชธานี ที่ต้องการให้ แก่งสามพันโบก เป็นพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและฐานการท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ จึงมีการพัฒนาพื้นที่ แก่งสามพันโบกเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในระดับประเทศ และระดับโลก มีผลทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งในภาครัฐและเอกชนอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหา ได้แก่ ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย การบุกรุกที่ดินของรัฐ ปัญหาการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำขนาดใหญ่และการขยายตัวของธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดอุบลราชธานี 2551 : 45)

ดังนั้นเพื่อให้การส่งเสริมและพัฒนา แก่งสามพันโบก เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ และสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทางสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยในฐานะที่กำลังศึกษาอยู่ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จึงมีความสนใจที่จะทำการประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นการศึกษาสถานภาพของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ควบคู่ไปกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนมาตรการป้องกันและติดตามผลกระทบจากการ

พัฒนาการท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนธิ์ไพร จังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งจัดทำเป็นข้อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเอื้ออำนวยประโยชน์สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดและ เพื่อเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้วางแผนการจัดการ และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนธิ์ไพร จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศอย่างยั่งยืน ในเขตแก่งสามพัน โบกอำเภอโพนธิ์ไพร จังหวัดอุบลราชธานี

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้รู้ศักยภาพการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแก่งสามพัน โบกเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน
2. ทำให้รู้แนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนธิ์ไพร จังหวัดอุบลราชธานี อันนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาการสร้างความร่วมมือมีส่วนร่วมในชุมชนและการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นต่อไป
3. ได้แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมและสมบูรณ์ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ และเป็นการนำรายได้เข้ามาสู่ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Multi – method research) โดยอาศัยเทคนิคการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ บุคลากรเข้าด้วยกัน โดย ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงประเมิน ซึ่งกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษา ซึ่งครอบคลุมพื้นที่โดยรวมของแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ผู้นำท้องถิ่นรวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษา ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่างาม อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยประยุกต์ใช้เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ตามหลักเกณฑ์องค์ประกอบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อมสะอาด ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ การให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็น กรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการประเมิน ศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

ตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามคิดเห็นของชุมชนและนักท่องเที่ยว ในด้าน

- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
- ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว
- ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา
- ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
- ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

ศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

การประเมินศักยภาพ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบความสามารถหรือความพร้อมในการรองรับการดำเนินกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว และสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศักยภาพการท่องเที่ยว หมายถึง ศักยภาพการรองรับการท่องเที่ยวในแง่ของความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์ใช้เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ตามหลักเกณฑ์องค์ประกอบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6 ด้าน คือด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ

การให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการ และการบริหารการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของ ท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งในที่นี้หมายความรวมถึง การท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนีไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ประชากร หมายถึง ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ผู้นำท้องถิ่นรวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ประกอบการร้านค้า ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ ทำการศึกษา

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง : การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้สร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ตามการรับรู้ของประชาชน ผู้นำองค์กรท้องถิ่น ผู้ประกอบการในพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษา ซึ่งข้อมูลต่างๆ ที่ท่านแสดงความคิดเห็นในครั้งนี้ จะนำไปประเมินผลในเชิงวิชาการ เพื่อทำรายงานการค้นคว้าวิทยานิพนธ์ของหลักสูตรปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เท่านั้น และจะไม่มีผลในแง่ลบประการใดต่อท่าน และเพื่อความสมบูรณ์ ถูกต้อง ครบถ้วนทุกประเด็นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้ให้คำตอบในการตอบแบบสอบถามทุกข้ออย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะข้อความแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามปลายเปิดเพื่อหา แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือเป็นอย่างสูง

นายกฤษณ์ โคตรสมบัติ

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง
เกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุปัจจุบัน ต่ำกว่า 18 ปี 18 – 36 ปี 37 – 55 ปี ตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อนุปริญญา/ปวส.
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
4. อาชีพปัจจุบัน ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 พนักงานบริษัทเอกชน ธุรกิจส่วนตัว
 นักเรียน/นักศึกษา อื่น ๆ (ระบุ)-----
5. ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ 1-5 ปี 6-10 ปี
 11-15 ปี ตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป
6. สถานภาพ
- ประชาชนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/สมาชิก อบต.
 ผู้ประกอบการร้านค้า

ตอนที่ 2

แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก

อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

- คำชี้แจง** 1. ศักยภาพ หมายถึง ความพร้อมและความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งในงานวิจัยนี้ แบ่งประเด็นศักยภาพที่ศึกษาเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว
2. โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหน้าข้อความที่ท่านเห็นว่าตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้มาตรวัดแบบ (Likert Scales) ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมาก
ระดับ 3 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย
ระดับ 1 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก					
1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว					
2. มีสถานที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
4. มีระบบการจัดการร้านอาหารอย่างถูกสุขลักษณะมีคุณภาพ					
5. มีเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี					
6. มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว					
7. มีห้องน้ำสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
8. สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ					
9. สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ					
10. สถานที่ท่องเที่ยวมีบริการโทรศัพท์สาธารณะอย่างเพียงพอ					
11. สถานที่ท่องเที่ยวจัดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยว					
ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
1. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย					
2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก					
3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง					
4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ					
5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง					
6. การบริการของรถโดยสารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว					
1. ในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย					
2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์					
3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ					
4. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม					
5. ความหลากหลายของกิจกรรมด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน					
6. ความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์					
7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา					
1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์					
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติ					
5. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม					
ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว					
1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ					
2. มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว					
3. ชุมชนให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวท้องถิ่นภาครัฐจัดขึ้น					
4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แรงงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน					
5. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยว					
6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว					
7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจำหน่ายสินค้า/ของที่ระลึก					
ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว					
1. มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน					
2. จัดให้ผู้นำระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม					
3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
4. จัดให้มีภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรับฟังประโยชน์และปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					
5. ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย และกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน					
6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชน					
7. จัดให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
8. จัดให้มีผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม					
9. จัดให้มีการฝึกอบรมสัมมนา โครงการสร้างมาตรฐานการบริการและความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
10. กำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว					
11. จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบต่อชุมชน					
12. กำหนดกฎระเบียบของชุมชนและนักท่องเที่ยวในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่					
13. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ในแต่ละวัน					
14. จัดให้มีระบบกำจัดขยะและมลพิษที่มีประสิทธิภาพ					
15. กำหนดให้มีมาตรการประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถทำได้อย่างจริงจังในชุมชน					
16. ออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความกลมกลืนกับสภาพดั้งเดิม และเหมาะสมกับระบบนิเวศท้องถิ่น					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
เชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบกอำเภопоธิไทร จังหวัดอุบลราชธานี

1. ท่านคิดว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศอย่างยั่งยืน ในเขต
แก่งสามพันโบกอำเภопоธิไทร จังหวัดอุบลราชธานี ควรเป็นอย่างไร

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนทราย จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
2. เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
4. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนในอนุภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่าง
5. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism :CBT)
6. การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว
7. บริบทพื้นที่ศึกษา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) มีชื่อเรียกในอีกหลายๆ ชื่อ เช่น นิเวศทัศนจร นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ เป็นต้น ซึ่ง ราชบัณฑิตยสถาน ได้พิจารณาแล้วว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" เป็นคำที่เหมาะสม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวจะต้องได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมทั้งท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยหากยึดความหมายและองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ปฏิบัติกันอยู่หลายประเทศอย่างเช่น คอสตาริกา เคนยา และประเทศในทวีปอเมริกากลางและอเมริกาใต้ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่จัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะจำกัดวงเฉพาะที่เป็นแหล่งธรรมชาติเท่านั้น โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีการอนุรักษ์ธรรมชาติและ วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ที่สำคัญได้แก่ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และแหล่งสงวนธรรมชาติในรูปแบบอื่นซึ่งความหมายของการท่องเที่ยวเชิง

นิเวศนั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้มากมายมีทั้งส่วนที่คล้ายและแตกต่างกัน นำมาสรุปพอสังเขปได้ ดังนี้

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2546 : 1) ให้ความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง กับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ดร.ชนิ เอ็มพันธ์ และสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (2539 : 15) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพันธุ์ และสัตว์ป่าตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 21) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีกระบวนการหรือทำที่ในการอนุรักษ์ซึ่งการอนุรักษ์มีความหมายในการร่วมกันป้องกันรักษาให้คงเดิม โดยเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท

The Ecotourism Society (1991 : 56) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า หมายถึงการเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศและในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่นด้วย

Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000:556 อ้างถึงใน ดร.ชนิ เอ็มพันธ์ และสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต 2539 : 15) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อพื้นที่ธรรมชาติ โดยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและให้ชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นคงในด้านการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชิงอนุรักษ์ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เครื่องมือในการอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538: 10) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับ

ทัศนียภาพ สภาพ ธรรมชาติ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐาน ความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

จากความหมาย ดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยว อย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง หรือเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมี ส่วนร่วมของท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ ผลประโยชน์ต้องเกิดขึ้นกับ ชุมชนท้องถิ่นอย่าง เป็นธรรม และการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ต้องกระทบต่อระบบเศรษฐกิจชุมชน สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน้อยที่สุด เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบ นิเวศอย่างยั่งยืน

หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีหลักการในเรื่องการอนุรักษ์ การจัดการและกิจกรรม คล้ายคลึงกัน พอนำมาสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรม คือ การท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติและวัฒนธรรม
2. การจัดการธุรกิจ คือ บริษัทนำเที่ยวต้องจัดธุรกิจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายความว่า การดำเนินธุรกิจต้องแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน
3. ปรัชญา คือ เคารพพื้นที่ธรรมชาติ ประชาชนและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น
4. ยุทธศาสตร์ คือ เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ การพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ให้ดำเนินต่อไป
5. การตลาด คือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
6. หลักการและเป้าหมาย คือ ต้องให้เกิดการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกันและเกิดความ ยั่งยืนสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

ส่วน Weaver and Oppermann (2000 :369 อ้างถึงในดร.ชนิ เอ็มพันธ์ และสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต 2539 : 20-22) ได้อธิบายหลักการสำคัญ 3 ประการ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่ก็ไม่ใช่ละเลยองค์ประกอบ ทางวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ
2. ความต้องการเรียนรู้หรือการรู้คุณค่าของธรรมชาติอย่างแท้จริง คือ แรงจูง ใจให้ เกิดปฏิบัติสัมพันธ์กับธรรมชาติหมายความว่า การสัมผัสธรรมชาติเกิดจากการเห็นคุณค่าความต้องการ การเรียนรู้ มิใช่เกิดจากความสนุกสนานหรือพักผ่อนอย่างเดียว

3. การจัดกิจกรรมอย่างมีคุณภาพเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของพื้นที่ท่องเที่ยว

นอกจากนี้ Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000 : 558 อ้างถึงใน ครรชนี เอ็มพันธ์ และ สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต 2539 : 35) ได้อธิบายถึงผลประโยชน์สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. สร้างงานและรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดการจัดหาทุนเพื่อปรับปรุงป้องกันพื้นที่ธรรมชาติและทำให้พื้นที่ที่มีความประทับใจมากยิ่งขึ้นในอนาคต

2. ให้การศึกษาแก่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว

3. ส่งเสริมสนับสนุนและขยายพื้นที่ให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น

Wallace and Pierce (1996 : อ้างถึงใน ครรชนี เอ็มพันธ์ และ สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต 2539 : 40) ได้ อธิบายหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวให้มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่นให้น้อยที่สุด

2. เพิ่มความระมัดระวัง ความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ธรรมชาติและระบบวัฒนธรรม นอกจากนี้ต้องวางมาตรการให้นักท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อระบบดังกล่าวให้น้อยที่สุด

3. กำหนดแนวทางการอนุรักษ์และการจัดการเพื่อป้องกันพื้นที่ธรรมชาติ

4. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดกิจกรรมที่จัดขึ้น

5. ให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์โดยตรงทางด้านเศรษฐกิจและกิจกรรมอื่น ๆ

Page and Dowling (2002 : 65-69 อ้างถึงใน ครรชนี เอ็มพันธ์ และ สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต 2539 : 42-46) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. พื้นที่ธรรมชาติ (Nature- Based) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เน้นหนักในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพหรือความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ในเขตพื้นที่ธรรมชาติ โครงสร้างทางกายภาพและวัฒนธรรมในพื้นที่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนและการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ความยั่งยืนของระบบนิเวศ (Ecologically Sustainable) การท่องเที่ยวทุกประเภทควรสร้างความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศในพื้นที่ธรรมชาติ ความยั่งยืนหมายถึงความยั่งยืนของชนิดพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ที่ไม่ถูกทำลายให้ลดจำนวนลง จากการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายโครงสร้างทางกายภาพของธรรมชาติ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ หรือลักษณะโครงสร้างทางธรรมชาติที่เป็นบ่อเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เพราะความหลากหลายดังกล่าวแล้วเป็นบ่อเกิดให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศ

3. การศึกษาสิ่งแวดล้อม (Environmentally Education) คือ ลักษณะพิเศษที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ และทำให้ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษา คือเครื่องมือสำคัญในการพิทักษ์พื้นที่ธรรมชาติและสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. ผลประโยชน์เกิดขึ้นกับท้องถิ่น (Locally Beneficial) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนอกจากทำให้ท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมด้านอื่นแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของนักท่องเที่ยวให้ดีขึ้น รายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งควรกระจายสู่การอนุรักษ์ทรัพยากร การสร้างศักยภาพความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมแก่ท้องถิ่นความยั่งยืนและความเข้มแข็งของชุมชน เป็นปราการสำคัญที่ป้องกันสังคมภายนอกไม่เอาใจเอาเปรียบชุมชนและชุมชน ได้รับ ผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

5. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist Satisfaction) เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้การวางมาตรการเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวก็ต้องดำเนินการควบคู่ไปด้วย

อย่างไรก็ตามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ต้องไม่กระทบทางลบต่อหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อนุชา เล็กสกุลดิลก (2541:3-6) ได้เสนอหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลักมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนั้นทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-Based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยว

สิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmentally –Based Tourism)

3. องค์ประกอบด้านองค์กร เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่น

มีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยว อย่างมีส่วนร่วม ของชุมชน (Community Participation-Based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ สิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อมการป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่จัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Management Tourism)

จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปสาระสำคัญ พอสังเขป ดังนี้

1. พื้นที่ธรรมชาติ (Natural Area) การท่องเที่ยวเน้นพื้นที่ธรรมชาติ เช่น ระบบ นิเวศป่า ระบบนิเวศทางทะเล ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติอื่นๆ เช่น น้ำตก ถ้ำ หาดทราย ฯลฯ เป็นจุดสนใจหรือผลิตภัณฑ์ แต่ถ้าพื้นที่ธรรมชาติ เกี่ยวข้องกับระบบสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ก็ต้องเน้นสิ่งดังกล่าวแล้วควบคู่ไปด้วย เพราะ องค์ประกอบและผลกระทบต่อระบบนิเวศเกิดจากวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นตัวกำหนดควบคู่กับพืช สัตว์และสิ่งไม่มีชีวิตอื่นๆ

2. ความยั่งยืน (Sustainability) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องก่อให้เกิดการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องกระทบต่อระบบดังกล่าวน้อยที่สุดหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องยึดหลักการ พัฒนาอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. การให้การศึกษา (Education) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีเป้าหมายในการเรียน รู้เรื่องราวต่างๆ ในพื้นที่ท่องเที่ยวควบคู่กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ดังนั้นนักท่องเที่ยว ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเรียนรู้หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและมี ความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ท่องเที่ยวการเรียนรู้ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความรู้ ใหม่ เกิดความเข้าใจดีและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

4. ผลประโยชน์เกิดขึ้นกับท้องถิ่น (Locally Beneficial) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มิใช่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่แสวงหาผลประโยชน์จากท้องถิ่น แต่เป็นเจ้าของดูแลรักษาและอนุรักษ์ ทรัพยากรในท้องถิ่น ดังนั้น ชาวบ้านควรได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรซึ่งได้รักษาไว้ทั้งในด้าน เศรษฐกิจและการฟื้นฟู อนุรักษ์ สังคม วัฒนธรรมและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

5. ชุมชนมีส่วนร่วม (Community Participation Based Tourism) การวางแผน การ ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนหรือท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน (Plan) ปฏิบัติ

(Do) ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงกระทำใหม่ (Act) หรือให้ชาวบ้านมีส่วนในการวางแผน (Planning) ปฏิบัติตามแผน (Implementation) และการวัดผลประเมินผล(Evaluation)

สาระสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้อธิบายถึงสาระสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และ วัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย
2. เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม
3. เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

หากกล่าวถึงเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมาย แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่าหมายรวมถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ทุกแห่งตั้งแต่แหล่งธรรมชาติ โบราณสถาน ไปจนถึงชุมชนท้องถิ่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า อุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี ไปจนถึงชุมชนต่างๆ ที่เปิดให้มีการท่องเที่ยว อีกความหมายหนึ่ง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีส่วนเกี่ยวข้องรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และรักษาระบบนิเวศท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงความสามารถและสร้างกำลังใจให้กับชุมชนชนบทได้พึ่งตนเองอีกด้วย

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เน้นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก มีการจัดการรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อมและการให้การศึกษา แก่ผู้เกี่ยวข้อง ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก (Key Elements) 4 ด้าน ที่ประกอบด้วยพื้นที่ท่องเที่ยว การจัดการ กิจกรรมและกระบวนการ ตลอดจนการมีส่วนร่วม กล่าวคือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eoc-system) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or low impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการศึกษา (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Know ledge) ประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของ ชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local benefit) โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองท้องถิ่นและอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism) ข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ดังกล่าวแล้วจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือ

ปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจต้องจัดการ , ส่งเสริมหรือทำให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ต่อไป ซึ่งวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

- 1) การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
- 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติ หรือแบบประเพณีนิยมซึ่งเน้นความพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลักและเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่สิ่งที่ตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass Tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่ หากปราศจากการจัดการที่ดี การจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ในทิศทางและภายใต้รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อาจจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคณะใหญ่ (Mass Ecotourism) ไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่น้อย เพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสีเขียวอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานการเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ทุกระดับ และมีรายได้สูงได้เช่นกัน

เกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นแนวทางที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติเพื่อรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นที่การป้องกันและลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และประสานประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่น รวมทั้งการให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว . 2546 : 2)

แม้ว่าในปัจจุบันนักท่องเที่ยวจะหันมาให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันอย่างแพร่หลายและได้มีการสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหลายแห่งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ออกมารับรองมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหล่านั้น และยัง

ไม่มีดัชนีหรือเกณฑ์กำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจน สำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่างๆ ได้นำไปใช้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตน ทำให้แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้รับความสนใจในเรื่องคุณภาพ ส่งผลให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวลดลง ดังนั้น การจัดทำดัชนีชี้วัดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของตน และยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ของประเทศด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาในครั้งนี้จะประยุกต์ใช้ดัชนีมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้สำหรับประเมินสถานภาพและคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวตัวอย่าง และเสนอแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ซึ่งเป็นการนำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นนามธรรมไปปรับให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับประเทศไทยในอนาคตต่อไป ซึ่งถ้ากล่าวถึง มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีหลักเกณฑ์องค์ประกอบ 4 ประการ คือ ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในแต่ละองค์ประกอบจะมีดัชนีชี้วัดความมีศักยภาพ ความมีประสิทธิภาพ และความมีคุณภาพ เพื่อใช้ในการประเมินมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นด้วย

การกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในครั้งนี้ได้ยึดตามกรอบและแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว . 2546 : 5)

- 1) ศักยภาพความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่โดยยึดตามหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- 2) การจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 3) การสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม
  - 3.1) การสร้างจิตสำนึก หมายถึง การกระทำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ สนใจใส่ใจและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม
  - 3.2) การให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน/ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบ จึงได้นำหลักการดังกล่าวมาพิจารณา กำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว . 2546 : 8)

1. สักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์ประกอบในเรื่องของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในการที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนับว่ามีความสำคัญที่สุด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะเป็นแหล่งธรรมชาติที่สามารถก่อให้เกิดความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ อาจมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติหรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ นอกจากนี้ การคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ จากแนวคิดดังกล่าวศักยภาพของแหล่งธรรมชาติในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงสามารถสรุปดัชนีมาตรฐานคุณภาพได้ 4 ดัชนี ได้แก่

- 1.1) แหล่งธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้
- 1.2) มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
- 1.3) แหล่งธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 1.4) ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

2. การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การประเมินมาตรฐานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจะต้องพิจารณาการจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยหลักการจำแนกเขตการจัดการและการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว จากแนวคิดดังกล่าว องค์ประกอบนี้จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ดัชนี ได้แก่

- 2.1) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว
- 2.2) การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว
- 2.3) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

2.4) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

3. การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก การจัดการด้านการเรียนรู้และการสร้างจิตสำนึกจะพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการส่งเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 4 ดังนี้ ได้แก่

- 3.1) มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- 3.2) มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี
- 3.3) มีการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์กับพนักงานนำเที่ยวนักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบพื้นที่
- 3.4) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการท่องเที่ยว และชุมชน

4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 2 ดังนี้ ได้แก่

- 4.1) ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 4.2) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว แบ่งขั้นตอนในการประเมินออกเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว . 2546 : 12)

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการประเมินว่าพื้นที่มีความเหมาะสมในการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ซึ่งถ้าพื้นที่ที่ทำการประเมินขาดคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่งนั้น แสดงว่าพื้นที่นั้นไม่สมควรจะพิจารณาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยข้อกำหนดในด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1) เป็นพื้นที่ธรรมชาติ หรือเป็นพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

2) การใช้พื้นที่ไม่ขัดต่อกฎหมายพื้นที่ที่ขอรับการประเมินจะต้องผ่านข้อกำหนดทั้ง 2 หัวข้อ จึงจะเข้าสู่การประเมินในขั้นตอนต่อไป คือ การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประเมินในขั้นตอนนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ธรรมชาติ ได้แก่

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในกรณีที่ผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้นมีความประสงค์ที่จะทราบว่าพื้นที่ของตนมีความเหมาะสมหรือมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ก็สามารถที่จะนำแบบประเมินไปใช้ประเมินพื้นที่ธรรมชาติได้ โดยทำการประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ จุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ และความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

กรณีที่ 2 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติที่มีการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน ถ้าประสงค์จะขอรับการประเมินจะต้องทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด รายละเอียดของค่าคะแนนเต็มในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

แนวความคิดของการพัฒนาตามแนวทางแบบยั่งยืน ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและระบบการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวรวมทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งเป็นทางเลือกในการท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวแนวใหม่ (New Tourism หรือ Alternative Tourism) เป็นความ

พยายามที่จะต้องตอบสนองดังกล่าวเพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม หรือแบบทั่วไป (Conventional Tourism) เป็นการท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ เป็นต้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กล่าวถึงแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ในกลยุทธ์การท่องเที่ยวว่าเป็น การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งมุ่งเน้นสิ่งดึงดูดใจตามธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง อันจะช่วยเพิ่มความรู้แก่นักท่องเที่ยว และให้ผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นเอื้อประโยชน์ในการถนอมสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Nature-Based Tourism) เน้นอย่างเดียวที่ความเกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ(สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 2-8)

ความยั่งยืน (Sustainability) จึงเป็นกุญแจที่จะนำไปสู่หลักการจัดการกิจกรรมของมนุษย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเชิงนิเวศ ซึ่งดำเนินในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ แรงกระตุ้นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพทางการท่องเที่ยว รวมทั้งปริมาณผลผลิตโดยไม่เกิดผลร้ายต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งช่วยเกื้อกูลและหล่อเลี้ยงการท่องเที่ยวไว้ นอกจากนี้ยังต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า รูปแบบ สถานที่ และระดับของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ใช้จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ธรรมชาติ ส่วนคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) เป็นคำศัพท์ของการพัฒนาที่เกิดขึ้นมาด้วยสาเหตุของความกดดันที่เกิดจากความไม่สมดุลระหว่างการเร่งรัดพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการลงทุนประกอบกับการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต จึงเป็นผลทำให้ทรัพยากรถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สภาพสังคมเสื่อมโทรม ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยกว้างขึ้น คนยากจนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ไว้แตกต่างกัน พอสรุปความได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นวิธีการหรือกระบวนการผสมผสานลักษณะที่ทำให้เศรษฐกิจทั้งระบบกลมกลืนกันอย่างเหมาะสม กล่าวคือ ในการพัฒนาจะต้องทำควบคู่ไปกับทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นเรื่องการขยายตัวทางเศรษฐกิจจนลืมเรื่องการรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้น

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Swarbrooke (1998 :13) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นการท่องเที่ยวซึ่งทำให้เศรษฐกิจเจริญงอกงาม แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและโครงสร้างทางสังคมของ

ชุมชนในท้องถิ่นในการพัฒนาแบบยั่งยืนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้

1. สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาไว้ให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น
  2. การท่องเที่ยว เป็นการจัดกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกให้กับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์เท่าเทียมกันจากการท่องเที่ยวด้วย
  3. การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการพัฒนา แบบยั่งยืนการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากรก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต หรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม
  4. กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติและลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าวแล้ว กล่าวคือ ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใด เพราะบางทางธรรมชาติมากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขตและให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรมและเวลาของการท่องเที่ยว
  5. ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว
  6. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน
  7. องค์กรทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์กรในท้องถิ่น และองค์กรสิ่งแวดล้อม ต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง
- นอกจากนี้ Swarbrooke (1998:60) ใกล้เคียงหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้
1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไม่ต่อต้านการเจริญเติบโตอันเนื่องมาจากการพัฒนา แต่ต้องเน้นข้อจำกัดของการเจริญเติบโตและการท่องเที่ยวต้องจัดการบริหารภายใต้ข้อจำกัดนี้
  2. ต้องจัดการวางแผนและการจัดการที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์
  3. กำเนียงถึงผลระยะยาวมากกว่าระยะสั้น
  4. การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มิได้มุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมแต่รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการบริการ
  5. ให้ความสำคัญกับความต้องการที่ทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจแต่ต้องอยู่ภายใต้

ได้ความเสมอภาคและยุติธรรม

ปัจจุบันได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม (Social-Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวทางทะเล (Marine Tourism) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) อย่างไรก็ตาม รูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องประกอบด้วย 3 มิติ

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน
2. การจัดการด้านเศรษฐกิจให้เกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้
3. การจัดการด้านสังคมและวัฒนธรรมให้กระทบน้อยที่สุด

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมขอบข่ายของการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ หลายรูปแบบ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้าง) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐบาล ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือต้องการให้การท่องเที่ยวทุกรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ความหวังนี้จะสำเร็จหรือไม่ คำตอบอยู่ที่ทุกคนซึ่งมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว

ซึ่งในบทความของ DeKadt ได้เสนอแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบทางเลือกของการท่องเที่ยว (Theoretical Perspectives Alternative Forms of Tourism) ประเทศโปแลนด์ มีประเด็นสำคัญ พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางเลือกไว้ว่าแท้จริงแล้วก็คือการพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) ที่ให้ความสำคัญกับนิเวศวิทยาการเมืองหน่วยย่อยของรัฐ และการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองเพื่อใช้หรือทดแทนทรัพยากรอย่างมีคุณค่าอย่างยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งการท่องเที่ยวทางเลือกในช่วงทศวรรษที่ 1980 ก็คือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือกกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกันในประเด็นต่าง ๆ อาจสรุปพอสังเขป ได้ดังนี้

1. ประเด็นการปฏิเสธที่จะทำความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และสิ่งก่อก่อให้เกิดผลทางลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน
2. ประเด็นการพัฒนาในระดับจุลภาค โดยการจัดการขององค์กรชุมชน และส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นน้อยที่สุด
3. ประเด็นการตั้งคำถามว่า “ใครได้ประโยชน์” ระหว่างชาวเมืองหรือชุมชน

4. ประเด็นการให้ความสำคัญกับความยั่งยืนทางวัฒนธรรม โดยไม่ทำลาย วัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จากแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์จากการท่องเที่ยวภายใต้บริบทของกระแสการพัฒนาทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค นับตั้งแต่การสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นในการเป็นเจ้าของที่พัก อันนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นโดยรวม และยังเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนภายนอกกับคนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมอันนำไปสู่การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ ดังรูปที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ที่มา : บุญยสฤษฎ์ อนนทสุข (2549 : 53)

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว การเอาใจใส่ดูแลจำนวนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ

วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจควบคู่กันไป โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องเหมาะสม เกิดประโยชน์แก่ส่วนร่วมอย่างคุ้มค่าและยาวนานที่สุด หรือเสื่อมสภาพน้อยที่สุด ซึ่งจากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั้นจะเห็นได้ว่ามีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ สรุปพอสังเขป ได้ดังนี้

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น และระดับภูมิภาค โดยเน้นการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป

2. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว และพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น ควรสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากการผลิตต่างๆ ของคนในท้องถิ่น

5. การกระจายรายได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. การจ้างงาน งานสำหรับคนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมุ่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

มุมมองของท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศไทย มีความเป็นอิสระที่สามารถบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองภายใต้กำหนดนโยบายของรัฐบาลที่ไม่มีความเข้มงวด เห็นได้จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดจากการพัฒนาร่วมกันขององค์กรพัฒนาเอกชนและคนในท้องถิ่น โดยรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัยหรือการประชาสัมพันธ์ โดยการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวบางส่วนของบางพื้นที่ที่ยังมาจากต่างประเทศ เห็นได้จากพื้นที่วิจัยดังนี้

1. การท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มกินข้าวเขาเอือน หมู่ที่ 7 บ้านชะขอม ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

1.1 มุมมองในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

กิจกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มกินข้าวเช้าเฮือน หมู่ที่ 7 บ้านชะชอม เป็นผลที่เกิดจากการที่รัฐบาลเปิดสัมปทานบริษัทอุบลคำไม้เข้าไปตัดไม้ในเขตป่าดงนาทามในทศวรรษที่ 1970 โดยใช้บ้านชะชอมเป็นทางผ่านในการเข้าสู่ป่า ส่งผลให้เกิดการตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านจำนวนมาก ประกอบกับในเวลาต่อมาเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภายนอกมีการนำนักท่องเที่ยวผ่านเส้นทางของหมู่บ้านเพื่อท่องเที่ยวในป่าดงนาทามนำไปสู่ปัญหาขยะตามมา ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิตและมูลนิธิพัฒนา รักรักษ์ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนให้ความสนใจที่จะทำวิจัยร่วมกับชาวบ้านด้วยกระบวนการต่าง ๆ นับตั้งแต่การอบรมชาวบ้านที่ร่วมทำวิจัยให้เข้าใจและเรียนรู้การเก็บข้อมูลชุมชน การร่วมกับชาวบ้านในการศึกษาข้อมูลชุมชนและสำรวจศักยภาพทางการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนอันจะนำไปสู่การสรุปถึงปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมามาตลอดจนแนวทางแก้ไขที่จะเกิดขึ้น และการระดมความคิดทั้งจากชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้แทนภาครัฐจากสำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม สำนักงานสาธารณสุข การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 2 จังหวัดอุบลราชธานี องค์กรบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลางและองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไผ่ ตลอดจนผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าดงนาทาม อีกทั้งยังมีการศึกษาดูงานเพิ่มเติมจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียง อาทิ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดนครนายก และจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลจากการวิจัยร่วมกันระหว่างนักพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนกับชาวบ้านชะชอมทำให้ ชาวบ้านสามารถกำหนดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของตนได้ 2 รูปแบบ ด้วยกัน (สศส สร้างสรรค์คณะ. 2548 : 12) ได้แก่

1) รูปแบบกิจกรรมการพักผ่อน รูปแบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตคนกับป่า ” หรือกิจกรรม “กินข้าวเช้าเฮือน ” เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวแบบการสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (โฮมสเตย์) ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการร่วมทำวิจัยของชาวบ้านชะชอมพร้อมกับตั้งเป็นกลุ่มกิจกรรม “สืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านชะชอม ” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น “กลุ่มกินข้าวเช้าเฮือน” โดยมีชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง มีหน่วยงานราชการได้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์กลางและองค์กรพัฒนาเอกชนได้แก่มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต สถาบันพัฒนาประชากรและชุมชนนานาชาติและมูลนิธิพัฒนารักษ์ เป็นที่ปรึกษา นับตั้งแต่เริ่มจัดกิจกรรมครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2543 (ค.ศ.2000) กลุ่มกินข้าวเช้าเฮือนได้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการมาให้ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว แต่พบว่า มีหน่วยงานราชการน้อยรายที่ให้ความสนับสนุน ยกเว้นสำนักงานสาธารณสุขที่มาให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับสุขอนามัย การประกอบอาหาร และการจัดบ้านเรือน และเจ้าหน้าที่จากอุทยานแห่งชาติผาแต้มที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการเดิน

ป่าเท่านั้น ขณะเดียวกันได้มีการเชิญนักวิชาการและนักเรียนในพื้นที่อำเภอโขงเจียมทดลองเข้าพัก เพื่อสร้างความคุ้นเคยแก่ชาวบ้านในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวพร้อมกับรับฟังข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้กลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อน ได้กำหนดกฎระเบียบร่วมกันภายในหมู่บ้านอาทิ การติดต่อล่วงหน้าเพื่อเที่ยวชม 1 สัปดาห์ การวางมัดจำล่วงหน้าผ่านบัญชีธนาคารร้อยละ 30 ของค่าใช้จ่าย การห้ามดื่มสุราเวลามีนักท่องเที่ยวมาพักในหมู่บ้าน การที่แต่ละบ้านสามารถรับนักท่องเที่ยวไม่เกินบ้านละ 3 คน สมาชิกกลุ่มต้องมีการหมุนเวียนรับนักท่องเที่ยว และบ้านชะชอมจะรับนักท่องเที่ยวไม่เกิน 3 คณะต่อเดือน และสามารถปฏิเสธนักท่องเที่ยวไม่ให้เดินทางเข้าพักหากชาวบ้านไม่พร้อม ขณะที่นักท่องเที่ยวต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน เช่น การแต่งกาย การแสดงกิริยาจาที่ไม่เป็นการดูหมิ่นสิ่งเคารพของชุมชน การห้ามเก็บดอกไม้ พันธุ์ไม้ หรือสมุนไพรต่าง ๆ การห้ามเขียนรูปหรือทำลายแหล่งประวัติศาสตร์ การห้ามดื่มสุรา การห้ามนำสิ่งเสพติดเข้ามาในชุมชน และการห้ามทิ้งขยะ เป็นต้น

2) รูปแบบกิจกรรมการเดินป่าดงนาทาม รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากกิจกรรมการพักแรมในบ้านชะชอม กล่าวคือหากนักท่องเที่ยวแจ้งความประสงค์ล่วงหน้าว่าต้องการเดินป่าชุมชนของหมู่บ้านและพักค้างแรมในป่า กิจกรรมในบ้านชะชอมที่จัดไว้จำนวน 2 วัน 1 คืน จะถูกขยายออกไปเป็นจำนวน 3 วัน 2 คืน เป็นต้น

1.2 มุมมองในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.2.1 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่อยู่กับชุมชนยาวนานที่สุด คนในท้องถิ่นบ้านชะชอม ทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อนในระยะเริ่มต้นและผู้ที่เป็สมาชิกใหม่มีความเห็นตรงกันว่าความยั่งยืนของการท่องเที่ยวอยู่ที่การทำให้บ้านชะชอมจัดกิจกรรมท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวเข้ามานานที่สุดไม่ใช่ “...ทำไปแล้วไป.. โดยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะสร้างรายได้แก่ชาวบ้านเพื่อนำรายได้ดังกล่าวไปอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านต่อไป อย่างไรก็ตามสิ่งที่จะทำให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนได้ต้องมาจากการที่ชาวบ้านเข้าใจแก่นแท้ของการท่องเที่ยวซึ่งประกอบไปด้วยการมีวัฒนธรรมที่ยั่งยืนและไม่ใช่การจัดการท่องเที่ยวเพื่อขายวัฒนธรรม การที่ผู้นำในชุมชนต้องไม่เห็นแก่ได้และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทุกระบวนกรและชาวบ้านในชุมชนเองต้องเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงว่าตนเองจัดการท่องเที่ยวไปเพื่ออะไร และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างไร ขณะเดียวกัน การกล่าวถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของป่าชุมชนดงนาทามเพื่อการท่องเที่ยว ชาวบ้านชะชอมกลับให้ความสำคัญในอันดับรองลงมาเนื่องจากเหตุผลที่มีสำนักงานอุทยานแห่งชาติผาแต้ม หน่วย 4 และคณะกรรมการป่าชุมชนดูแลร่วมกันอยู่แล้ว ประกอบกับกฎระเบียบที่นักท่องเที่ยวต้องแจ้งความประสงค์ว่าจะเดินป่า และมี

ชาวบ้านควบคุมดูแลในการเดินป่าอย่างใกล้ชิดโดยชาวบ้านชะจอมเองต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของป่าชุมชน

1.2.2 ชาวบ้านสามารถเป็นสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเหื่อน ได้เมื่อมีความพร้อม สมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเหื่อน ซึ่งเป็นทั้งเจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวและ/หรือชาวบ้านผู้มีส่วนจัดการท่องเที่ยวโดยตรงเพียง 30 หลังคาเรือน จากเดิมในปี พ.ศ.2543 ซึ่งมีสมาชิกจำนวน 18 หลังคาเรือน และมีสมาชิกเพิ่มจำนวนทุกปี โดยในปี พ.ศ.2548 มีสมาชิกเพิ่มอีก 2 หลังคาเรือน การที่สัดส่วนของสมาชิกกลุ่มกินข้าวเช้าเหื่อนมีจำนวนน้อยเพียงร้อยละ 30 จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเนื่องจากการตระหนักถึง “ความพร้อม” ของแต่ละบ้าน โดยชาวบ้านชะจอมจะได้รับการเน้นย้ำจากการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ซึ่งชาวบ้านชะจอมอธิบายว่า ความพร้อมในที่นี้หมายถึงความพร้อมทั้งในเรื่องส่วนตัว เช่น การไม่กระทบกับการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในบ้านและ/หรือความยินยอมพร้อมใจของสมาชิกในบ้าน ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกของแต่ละบ้าน เช่น การมีห้องครัวและการมีห้องนอนที่สะอาด ซึ่งไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่แต่ต้องจัดให้เรียบร้อย ขณะเดียวกันสมาชิกกลุ่มสามารถขอยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านจำนวน 3,000 บาทเพื่อนำไปซ่อมแซมหรือสร้างห้องน้ำ โดยชำระคืนภายในระยะเวลา 3 เดือน และเสียดอกเบี้ยต่ำ นอกจากนี้ยังรวมถึงความพร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่มกินข้าวเช้าเหื่อนในการจัดการท่องเที่ยว โดยนับนี้ความพร้อมที่เกิดขึ้นจึงเป็นการประสานกันทั้งความพร้อมของเจ้าของบ้านและความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยวนั่นเอง

อย่างไรก็ดี การตรวจสอบความพร้อมที่เกิดขึ้นของกลุ่มกินข้าวเช้าเหื่อนเป็นเพียงการตรวจสอบตามเกณฑ์ความพร้อมที่กำหนด ซึ่งหากตรงตามเกณฑ์ดังกล่าวก็จะสามารถเข้าเป็นสมาชิกได้ทันที และหากไม่ตรงตามเกณฑ์จะต้องมีการปรับปรุงหรือไม่ยินยอมให้เป็นสมาชิก ทั้งนี้ตั้งแต่จัดการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2543 ยังไม่เคยเกิดกรณีขึ้น

1.2.3 ชาวบ้านสามารถปฏิเสธนักท่องเที่ยวมิให้เข้ามาในฤดูกาลที่ตนเองไม่พร้อมประการหนึ่ง ได้แก่ การกำหนดฤดูกาลปิดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเป็นระยะเวลา 3 เดือน ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงกันยายนของทุกปี เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านทำนา ซึ่งทำให้กลุ่มกินข้าวเช้าเหื่อนเกรงว่าชาวบ้านจะไม่มีเวลาเพียงพอในการต้อนรับและดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างดี ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ไม่สะดวกในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากการทำนาคือเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน การเข้ามาของนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาดังกล่าว จึงนับเป็นการกระทบการประกอบอาชีพและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน

อย่างไรก็ดี กฎระเบียบดังกล่าวฉบับว่ายังไม่เคร่งครัดเท่าใดนัก แต่ยืดหยุ่นได้ในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวซึ่งมีความพิเศษ เช่น เป็นข้าราชการ นักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก หรือนักท่องเที่ยวขอร้องเพื่อเข้าชมหมู่บ้านเป็นพิเศษ เป็นต้น เห็นได้จากกรณีกลุ่มนักท่องเที่ยวจากหน่วยงานราชการแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ จำนวน 80 คน ติดต่อขอเที่ยวชมบ้านชะชอมในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 ซึ่งในครั้งแรกชาวบ้านได้ปฏิเสธ แต่กลุ่มนักท่องเที่ยวขอร้องให้ชาวบ้านรับนักท่องเที่ยวเป็นกรณีพิเศษ ส่งผลให้กลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อนต้องรับนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวนอกฤดูกาลที่กำหนด ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากฎระเบียบดังกล่าวยืดหยุ่นได้เช่นกัน

1.3 มุมมองต่อผลที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1.3.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกต่อคนในท้องถิ่นหากคนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านชะชอมในประเด็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังการจัดการท่องเที่ยวก็คือความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งในด้านกายภาพของหมู่บ้าน ได้แก่ การที่หมู่บ้านมีความสะอาดมากขึ้น การที่ชาวบ้านมีรายได้จากการให้นักท่องเที่ยวพัก ตลอดจนรายได้จากการขายของที่ระลึก เช่น ไม้กวาด และการทอผ้า รวมถึงการขายสินค้าทั่วไปในกองทุนร้านค้าของหมู่บ้านและด้านวัฒนธรรมที่ชาวบ้านชะชอมได้รู้จักคนมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศทำให้ชาวบ้านชะชอมสามารถเปิดโอกาสในการเรียนรู้โลกที่กว้างมากขึ้น ขณะเดียวกันการรู้จักคนมากขึ้นส่งผลให้ชาวบ้านมีความตื่นตัวในการแสวงหาความรู้ ทั้งความรู้ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การเรียนภาษาอังกฤษ และความรู้เกี่ยวกับการต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือความรู้ในการพัฒนาตนเองให้ทันกับโลก เช่น ความรู้เรื่องการจัดการป่าโดยชุมชน ความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ขณะเดียวกัน ความกังวลผลกระทบทางลบที่มีต่อวัฒนธรรมในบ้านชะชอมนั้น แม้ว่าการจัดการท่องเที่ยวในครั้งแรกจะมีเสียงคัดค้านจากชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุผลที่จะทำให้ประเพณีหมู่บ้านซึ่งมีมาแต่เดิมเกิดความเสียหาย หรือแนวความคิดใช้เงินเป็นสื่อกลางจะทำลายระบบความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านชะชอม แต่ภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยวซึ่งพยายามให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนให้ชาวบ้านที่ไม่มีรายได้ได้รายได้จากการจัดนำเที่ยวและบ้านพักให้มีส่วนร่วมในการเล่นกลองยาวและการแสดงต่าง ๆ โดยได้รับค่าตอบแทนจากการมีส่วนร่วมเท่ากัน ขณะที่เจ้าของบ้านพักเองนอกจากจะได้รับเงินค่าบ้านพักแล้ว การที่กลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อนเก็บค่าธรรมเนียมบ้านพักหลังละ 50 บาทต่อคนต่อคืน กลุ่มกินข้าวเช้าเชื่อนก็จะนำเงินค่าธรรมเนียมดังกล่าวมอมอบให้กับกองทุนหมู่บ้าน เพื่อปันผลแก่ชาวบ้าน

ทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวด้วย ตลอดจนการจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักบ้านพักของชาวบ้านตามลำดับที่จัดไว้อย่างเคร่งครัด แม้ว่านักท่องเที่ยวแสดงความจำนงหรือมีความสนิทสนมกับใครในบ้านชะชอมเป็นพิเศษก็ตาม อันเป็นการกระจายผลประโยชน์แก่คนไม่มีส่วนร่วม โดยตรงให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของการท่องเที่ยวร่วมกันมากขึ้น ส่งผลให้ลดปัญหาความขัดแย้งภายในหมู่บ้านได้ ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมของชาวบ้านดังกล่าวก่อให้เกิดการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นตามมา

1.3.1.1 ความภาคภูมิใจในเกียรติยศและการมีชื่อเสียงจากการเป็นที่รู้จักด้านการท่องเที่ยวเป็นผลที่ชาวบ้านได้รับมากกว่าตัวเงิน

นอกจากผลกระทบทางบวกที่ชาวบ้านชะชอมคิดว่าตนเองได้รับมากกว่าการเกิดผลกระทบทางลบแล้ว ชาวบ้านชะชอมยังให้ความสำคัญกับผลทางอ้อมซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยวได้แก่ความสุขจากการ “... ได้รับที่รับน้อง...” เห็นได้จากชื่อกลุ่ม “กินข้าวเขาเฮือน” ซึ่งมีนัยยะของการกินและพำนักในบ้านฉันญาติสนิทมากกว่าการใช้คำว่า โฮมสเตย์ (Home stay) ดังที่เรียกกันทั่วไป แน่นอนที่สุดรายได้ในรูปแบบตัวเงินจากการจัดการท่องเที่ยวในบ้านชะชอมจึงมีเพียงจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนระหว่างค่าบ้านพักราคา 100 บาทต่อคนต่อคืน และค่าจัดการแสดงซึ่งต้องถูกหักเข้ากองทุนหมู่บ้าน และการที่จำนวนนักท่องเที่ยวมีประมาณ 500 คนต่อปี นับตั้งแต่เริ่มจัดการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2543 เป็นต้นมา รายรับจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นไม่อาจนับว่า “คุ้มค่า” ในเชิงธุรกิจ โดยนัยนี้สิ่งที่ชาวบ้านชะชอมที่ว่า “คุ้ม” จึงเป็นประเด็นทางจิตใจและความรู้สึกที่มีคนต่างถิ่นรู้จักและให้ความสนใจชาวบ้านชะชอมมากกว่า

นอกจากนี้ การที่หมู่บ้านชะชอมเป็นที่รู้จักในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน กระทั่งได้รับรางวัล “มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2548 ส่งผลให้เป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจเข้ามาศึกษาดูงานจากภายนอกมากขึ้น นับเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงความภาคภูมิใจในเกียรติยศและการมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจากการจัดการท่องเที่ยวมากกว่าตัวเงินของชาวบ้านชะชอมได้เป็นอย่างดี

1.4 มุมมองแนวคิดต่อรัฐ มุมมองนี้เกิดขึ้นในลักษณะความขัดแย้งที่มีต่อหน่วยราชการทั้งหน่วยงานระดับอำเภอ เช่น สำนักงานอุทยานแห่งชาติและที่ว่าการอำเภอ และหน่วยงานราชการระดับจังหวัดหรือระดับชาติ เช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งกลุ่มกินข้าวเขาเฮือน ย้ำเสมอถึงกรณี ในช่วงแรกของการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะชอมว่ามีหน่วยงานราชการท้องถิ่นเพียงบางส่วน อาทิสำนักงานสาธารณสุข และสำนักงานอุทยานแห่งชาติมาช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดท่องเที่ยวในบ้านชะชอมส่งผลให้ชาวบ้านต้องจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง นอกจากนี้ในช่วง

เวลาดังกล่าวหน่วยงานราชการส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการสนับสนุนสหกรณ์การท่องเที่ยว ป่าดงนาทาม ซึ่งเป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มกินข้าวเซาเฮือน พร้อมกับจัดนำเที่ยวป่าดงนาทามโดยใช้ บ้านชะชอมเป็นทางผ่าน ดังนั้นเมื่อกลุ่มกินข้าวเซาเฮือนจะของบประมาณการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงมักได้รับคำตอบว่าได้สนับสนุนมาแล้วผ่านสหกรณ์การท่องเที่ยว ส่งผลให้บ้านชะชอมไม่ได้รับ งบประมาณแต่อย่างใด ทำให้กลุ่มแกนนำบ้านชะชอมส่วนหนึ่งเกิดความไม่พอใจจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่บ้านชะชอมเป็นที่รู้จักในด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานราชการ กลับให้ความสำคัญกับบ้านชะชอมเพิ่มขึ้นจากการสังเกตพบว่าหน่วยงานราชการที่มีบทบาทเข้ามา ช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์และการเปิดแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ในพื้นที่บ้านชะชอมได้แก่ ที่ว่าการอำเภอ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์การบริหารส่วนตำบล ทว่าการช่วยเหลือ ของหน่วยราชการดังกล่าวกลับขัดต่อ เจตนารมณ์ ของกลุ่มกินข้าวเซาเฮือนที่ต้องการให้ชาวบ้านมี ส่วนร่วมและต้องการให้หน่วยงานราชการทราบถึงความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง แม้ว่า ในปัจจุบันความรู้สึกของกลุ่มกินข้าวเซาเฮือนและชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีต่อหน่วยงานราชการจะ เป็นไปในทิศทางที่ประนีประนอมมากขึ้น หากแต่ความรู้สึกขัดแย้งในประเด็นดังกล่าวยังคงมีอยู่

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนในอนุภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่าง

การพัฒนาการท่องเที่ยวในอนุภาคลุ่มน้ำโขงตอนใต้จำเป็นต้องมองการพัฒนาในภาพรวมเพื่อให้การพัฒนาเชื่อมโยงทั้งภูมิภาค โดยควรมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

- 1) พัฒนาการประสานร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับ อนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง
- 2) สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการตั้งองค์กร หรือคณะกรรมการ จากทุก ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนา
- 3) ศึกษาและวางกรอบนโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เห็นถึงความ แตกต่างกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น และเชื่อมโยงเป็นโครงข่ายกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ เพื่อ นำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism)
- 4) กำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภูมิภาคนี้ลักษณะ การบูรณาการกับการพัฒนาด้านอื่นๆ

5) พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีศักยภาพต่ำให้มีศักยภาพที่สามารถรองรับต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อาจขยายตัวเพิ่มขึ้น

6) กำหนดเกณฑ์ และดำเนินการจัดแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการจัดกลุ่มเส้นทางท่องเที่ยว หรือกำหนดแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ชัดเจน เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว

7) ให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นของแต่ละประเทศเข้ามามีส่วนร่วมและสร้างจิตสำนึกในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

8) อนุรักษ์และประชาสัมพันธ์ให้คนเข้าใจและมาท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงนิเวศเพิ่มมากขึ้น

9) สร้างความเชื่อมั่นและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว

10) จัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือเชื่อมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

สำหรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พอนามาสรุปได้ ดังนี้

1) ให้มีการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ ระบบนิเวศในชุมชนซึ่งได้รับการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบในการฟื้นฟูและรักษาระบบนิเวศแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ที่มีการกำหนดเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสม

2) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม และเสริมสร้างความเข้มแข็งรวมทั้งเพิ่มความกินคืออยู่ดีให้แก่ชุมชน

3) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน รักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและสังคมชุมชน และมีบรรยากาศทางการท่องเที่ยวที่ให้ความมั่นใจ และความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism :CBT)

พจนานุกรม (2546 : 178-179) ได้ระบุว่า แนวคิดและต้นกำเนิดของคำว่า อีโคทัวร์ริซึม (ecotourism) มาจากประเทศตะวันตก มีการให้คำนิยามคำนี้หลากหลายขึ้นอยู่กับภูมิหลังของแต่ละ

ละคนหรือสังคมที่ผู้เขียนหรือนักวิชาการคลุกคลีอยู่ โดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาที่คู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในบริบทสังคมไทยที่คนกับธรรมชาติมีความผูกพันใกล้ชิดกัน แนวคิดนี้จึงเน้นบทบาทของคนและชุมชนมากขึ้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

ในช่วง 2 - 3 ปี ที่ผ่านมาคำว่า "**Community-based Tourism : CBT**" การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลาย ในหลายๆความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญ ซึ่งการท่องเที่ยวกลายเป็น "เครื่องมือ" ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่น การเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านค้าต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัด ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเสมือนเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น หนึ่งคือการใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไร เมื่อ "ชุมชน" กลายเป็น "สินค้า" หรือ "เครื่องมือ" ที่เป็นทั้งผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำทลายและละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เสมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้ง

ยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆจึง "ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์" อยู่เสมอ

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆเกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน "Community Based Tourism : CBT" ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

1. กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1) ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

2) ศักยภาพของพื้นที่ หมายถึงรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

3) การจัดการ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT" ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิดมีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจายจัดสรรรายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

4) มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การถกปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่น พบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

2. ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน : " Community-based Tourism : CBT" ทุกอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ (วิระพล ทองมา 2547 : 7) ได้แก่

1) ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการ เพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม 3) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

2) ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่ายกย่องสำหรับชุมชนคือ การรักษารักษาและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชน โดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

3. หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเอง โดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้ (วิระพล ทองมา 2547 : 15 - 22)

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

3) ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5) มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6) ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีการบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

7) การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8) รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสีงแวดล้อม

9) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดย

ชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

4. กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการฝึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป (พจนานุกรม 2546 : 185-186) ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

1. วิสัยทัศน์ ชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1.1 มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไป ความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

1.3 การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ซึ่งทั้ง 3 รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในการพินิจพิเคราะห์ที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

2. วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

2.1 เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

2.2 เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

3.3 เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

3.4 เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชน ไม่ได้มองเรื่องราวได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบาย การท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญเรื่องราวได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

5. การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้นทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีคงความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์ และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน คือ (พจนานวนศรี 2546 : 187-188)

1. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทิศทาง การแก้ไขปัญหาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

6. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่ระดมรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7. ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการความพึงพอใจ ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

6. การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร ผู้ธุรกิจด้านบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของ

นักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกรอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นคาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา ซึ่งก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ดังนี้ (พจนานุกรม 2546 : 189-190)

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอาคนที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

- การสำรวจทางกายภาพ
  - ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)
  - แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)
- ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
- ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว
- ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่ามีปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็ได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะ

ชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันตั้งเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป

- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น
- ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชน แต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ
- ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ ผู้ชาวบ้าน และชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนนี้ประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนาองค์กร

- การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น
- การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์

พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

จะเห็นได้ว่า กระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอน จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติตนเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระดมสำนึกของท้องถิ่นให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมเยือน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภายใต้เงื่อนไข การบีบคั้นจากนโยบาย ที่ทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากร ความเป็นชุมชน วัฒนธรรมชนเผ่า กฎหมายบางอย่างไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่า และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยสร้างผลกระทบคือ พื้นวิถีชีวิต เกิดรายได้เสริม หน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าใจวิถีชีวิต ซึ่งมีกระบวนการทำงานของโครงการ ประกอบด้วย การวางแผนงาน เตรียมความพร้อมชุมชน สร้างเครือข่าย พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน / ของที่ระลึก โดยการเตรียมความพร้อมของชุมชน ประกอบไปด้วย ขั้นตอน การศึกษาศักยภาพ ความเป็นไปได้ของชุมชน การอบรมการบริหารจัดการ การเตรียมแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ การอบรมการสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างหมู่บ้าน , องค์กรท้องถิ่น , ภาคเอกชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน/ของที่ระลึก ฯลฯ โดยประชาชนในท้องถิ่นที่มีบทบาทในมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผน และร่วมได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาค คอยติดตามตรวจสอบ รวมถึงร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นจากระดับฐานราก (Grass root) คือองค์กรชุมชน จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism)

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพ ทรัพยากร การท่องเที่ยวเป็นการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้ เป็นไปอย่าง ที่ทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้นเป็นอยู่อย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลให้มีการจัดการที่ยั่งยืน ทั้งยังส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ การกำหนดเกณฑ์ในการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีผู้กำหนดไว้ ดังนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 12-14) คือ

1. ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพทรัพยากรที่เหมาะสมมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น และความดึงดูดใจว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้ความสำคัญที่แตกต่างกันในแต่ละปัจจัย ดังนี้

1.1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพธรรมชาติดั้งเดิม หรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่ถูกดัดแปลงตกแต่งบางส่วน แต่ยังคงลักษณะเดิมไว้เป็นหลัก หรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่สร้างขึ้นโดยการผสมผสาน จำลอง หรือตกแต่งใหม่โดยไม่มีลักษณะเป็นระบบนิเวศที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ มีค่าต่อความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อยลง

1.2 องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ พิจารณาความสำคัญของระบบนิเวศความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ความสัมพันธ์ที่เป็นระบบในพื้นที่ ความโดดเด่นด้านศักยภาพคือมีความโดดเด่นมาก หรือมีความโดดเด่นลดลงตามลำดับ มีองค์ประกอบด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ผสมผสาน หรือเพิ่มความดึงดูดใจมากน้อยเพียงไร

2. ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบันว่าอยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยเพียงใด การพิจารณาการจัดการนี้จะบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้นได้ ศักยภาพการจัดการประกอบด้วย

2.1 มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม พิจารณาจากรูปแบบการจัดการสื่อความหมายกิจกรรมด้านการศึกษาที่มีลักษณะของการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

2.2 การจัดการป้องกันและรักษาสีงแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีมาตรการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและบริการอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

2.3 องค์กรในการจัดการที่ให้ความสำคัญของการร่วมมือ พิจารณาจากรูปแบบองค์กรในการจัดการ เน้นความเป็นองค์กรประชาชน รัฐและเอกชน และระดับของการมีส่วนร่วมว่าชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ยังมีการเสนอ

หลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลักๆ ดังนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 14-16)

- คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญทางลัทธิความเชื่อและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต เป็นต้น

- สภาพการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

- สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ สถานที่รักษาพยาบาล สถานที่รักษาความปลอดภัย

- สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ควัน เป็นต้น

- ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดทางพื้นที่ ข้อจำกัดทางการบริการสาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

- ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยที่ การประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์พิจารณาที่ครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยว

- องค์ประกอบด้านพื้นที่ คือสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะภูมิทัศน์ความยากง่ายในการเข้าถึง

- องค์ประกอบด้านการจัดการ คือความปลอดภัยในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการควบคุมนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ

- องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือการพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม

- องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจหรือสนใจที่จะให้สถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาหรือไม่

โดยสรุปแล้ว การประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีองค์ประกอบหลายด้าน ทั้งในด้านความโดดเด่นของทรัพยากร ด้านความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก

การบริการในพื้นที่ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ คุณค่าของทรัพยากร ความมีชื่อเสียงของทรัพยากร ความปลอดภัยในการเดินทางมาเยือน ความหลากหลายของกิจกรรมในพื้นที่

บริบทพื้นที่ศึกษา

แหล่งท่องเที่ยวสามพันโบก ตั้งอยู่ที่บ้านโป่งเป่า ตำบลเหล่างาม อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นแก่งหินขนาดใหญ่ในลำน้ำโขง ซึ่งจะปรากฏให้เห็นเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง (ประมาณเดือนมกราคม – เมษายน) ทั้งนี้ ที่เรียกว่า "สามพัน โบก" เพราะบนแก่งหินมีแอ่งน้ำขนาดเล็กใหญ่จำนวนมากกว่า 3,000 แอ่ง (คำว่า "โบก" เป็นภาษาลาว แปลว่า "แอ่ง") จึงเรียกที่นี่ว่า สามพันโบก และในบริเวณใกล้เคียงกันนั้น ยังมี "ถ้ำ" ที่มีความสวยงาม เช่น ถ้ำนางเงินฝ้าย ถ้ำนางคำ หูก หาดหงษ์ หาดหินสี หลักศิลาเลข แก่งสองคอน ภูเขาหิน และหาดแห่ โดยมีที่พักให้นักท่องเที่ยวได้พักอย่างสะดวกสบายริมหาดสลึง พร้อมร้านอาหารไทยและอีสานมากมาย

นอกจากนี้ ลักษณะของแก่งหินยังมีขนาดใหญ่มากคล้ายภูเขากลางลำน้ำโขง ความสวยงามของหินที่ถูกกระแสน้ำกัดเซาะจนเว้าแหว่ง มองเห็นเป็นภาพศิลปะ มีรูปร่างแตกต่างกันออกไป ใหญ่บ้างเล็กบ้าง บ้างเป็นรูปร่าง รูปดาว รูปวงกลม และรูปร่างอื่นๆ อีกมากมาย ตามแต่ที่เราจะจินตนาการ เพราะมีมากกว่า 3,000 แอ่ง ที่นี้จึงได้ฉายาว่า "แกรนแคนยอนเมืองไทย" อย่างเป็นทางการเดินทางท่องเที่ยวทางเรือไปยังแก่งสามพันโบก นิยมนั่งเรือจากหาดสลึง ที่บ้านสองคอน ตำบลสองคอน อำเภอโพธิ์ไทร ล่องตามลำน้ำโขงระยะทาง 4 กิโลเมตร ระหว่างทางจะผ่าน "ปากบ้อง" จุดแคบที่สุดของแม่น้ำโขง ซึ่งมีความกว้างเพียง 56 เมตร และ "หินหัวพะเนียง" เป็นแก่งหินกลางแม่น้ำที่ทำให้แม่น้ำโขงแยกออกเป็นสองสาย หรือสองคอน ในภาษาท้องถิ่น จึงเป็นที่มาของชื่อ "บ้านสองคอน"(ไกด์อุบล. Com 2553 : website)

แก่งสามพันโบก เริ่มเป็นที่รู้จักและปรากฏสู่สายตานักท่องเที่ยว เมื่อโฆษณาของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ชุด ที่เบิร์ต เริ่มออกฉาย ภาพ สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งเป็นฉากจบของโฆษณาชุดนี้ จึงกลายเป็นคำถามว่า ที่ไหนกัน เมืองไทยมีที่แห่งนี้ด้วยหรอนับแต่นั้นมา แก่งสามพันโบก จึงกลายเป็นสถานที่ ท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่กำลังเป็นที่รู้จักและ ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งแก่งสามพันโบก เป็นแก่งหินที่อยู่ใต้ลำน้ำโขงในช่วงฤดูน้ำหลากซึ่งเกิดจากแรงน้ำวนกัดเซาะ กลายเป็นแอ่งมากกว่า 3,000 แอ่ง หรือ 3,000 โบก โบกหรือแอ่ง หมายถึง บ่อน้ำลึกในแก่งหินใต้ลำน้ำโขงและคำว่า "โบก" เป็นภาษาของลาวที่มักนิยมเรียกกัน และจะปรากฏให้เห็นในช่วงฤดูแล้งที่น้ำแห้งขอด แก่งหินดังกล่าวก็จะไหลพันน้ำกลายเป็นความมหัศจรรย์ทางธรรมชาติสุดอลังการกลางลำน้ำโขง ที่สวยงามแปลกตาจนชาวบ้านเรียกว่า แกรนแคนยอนน้ำโขงซึ่งจะสัมผัสบรรยากาศแบบนี้

ได้ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ถึงเดือนพฤษภาคม ทางเข้าของแกรนแคนยอนแม่น้ำโขง มีหินสวยงาม ลักษณะคล้ายหัวสุนัข ซึ่งมีตำนานเล่าขานกันต่าง ๆ นานา บ้างก็ว่าแต่ก่อนมีเจ้าเมืองเป็นผู้เรื่องอำนาจ ประทับใจความงามของสามพันโบก จึงได้ ส่งเสนามาศึกษาเพิ่มเติม เมื่อมาแล้วพบขุมทรัพย์เป็น ทองคำ จึงให้สุนัข ฝึาทางเข้าจนกว่าเจ้าเมืองจะออกมา เมื่อเจ้าเมืองได้เห็นสมบัติเกิดความ โลก กลัวเสนาจะได้ส่วนแบ่งจึงได้ออกไปทางอื่น สุนัขผู้ภักดีก็เฝ้ารออยู่ตรง นั้นจนตายในที่สุด บาง ตำนานก็ว่าลูกพญานาคในลำน้ำโขงเป็นผู้ขุดเพื่อให้ เกิดลำน้ำอีกสายหนึ่ง และได้มอบหมายให้ สุนัขเป็นผู้เฝ้าทางเข้าระหว่างการขุดกระทั่งสุนัขได้ตายลงกลายเป็นหินรูปสุนัขในที่สุด (ไกด์อุบล. Com 2553 : website)

ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวต้องการเดินทางเข้าชมสามารถเดินทางจาก จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยระยะทางประมาณ 100 กิโลเมตร ซึ่งสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามพันโบก ได้ 2 วิธี ดังนี้

วิธีแรก คือ หากต้องการไปชมสามพัน โบกเพียงอย่างเดียวก็สามารถขับรถไปที่นั่นเพื่อ ชมความงามได้เลย เพราะที่สามพันโบก รถสามารถเข้าไปจอดที่นั่นได้ หรือหากทางเดินที่ที่นั่น และอยากล่องเรือ ไปชมยังจุดอื่นๆด้วย ก็สามารถติดต่อขอเช่าเรือได้ที่สามพัน โบกได้เลย มีเรือคอย ให้บริการมากมาย

วิธีที่ 2 ล่องเรือจากหาดสลึงเพื่อชมความสวยงามทั้งสามพัน โบกและตามจุดต่างใน บริเวณใกล้เคียง โดยจุดเริ่มต้นของการล่องเรือหากนักท่องเที่ยวพักที่หาดสลึง ที่สองคอนริสอร์ท ซึ่งเป็นที่พักแบบริสอร์ทแห่งเดียวในขณะนี้ ก็สามารถแจ้งทางริสอร์ทเพื่อให้จัดเตรียมเรือไว้ ราคา 700-1,000 บาท แล้วแต่ขนาดของเรือ หรือหากไม่ได้พักที่นี่ก็สามารถใช้บริการได้ โดยโปรแกรม การล่องเรือ คือ เริ่มต้นที่หาดสลึงซึ่งเป็นจุดขึ้นเรือ หลังจากนั้นก็จะผ่านไปยัง "ปากบ้อง" จุดแคบ ที่สุดของแม่น้ำโขง และผ่านไปยังหาดหงส์ และไปสิ้นสุดที่สามพัน โบก ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยว ต้องการไปยังจุดอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น หินหัวพะเนียง และหาดหินสี ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม

การเดินทางจากตัวเมืองอุบลราชธานี

1. รถยนต์ส่วนตัว จากจังหวัดอุบลราชธานี ระยะทาง 120 เมตร วิ่งตามทางหลวง หมายเลข 2050 ผ่านอำเภอตระการพืชผล ไปยังอำเภอโพธิ์ไทร ด้วยระยะทางประมาณ 110 กิโลเมตร และเดินทางต่อไปยังบ้านสองคอนเข้าไปหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร

2. รถโดยสารประจำทาง มีรถทัวร์ปรับอากาศของบริษัท เชิดชัยทัวร์จากกรุงเทพฯ - สองคอน ลงที่สองคอนหลังจากนั้นก็โทรแจ้งให้ริสอร์ทขับรถมารับ (เสียค่าใช้จ่ายแล้วแต่ตกลง) หรือ อาจจะอาศัยโบกรถของชาวบ้านมาลงแถวนี้

ภาพที่ 2.2 สภาพเส้นทางการเข้าไปยังสถานที่แหล่งท่องเที่ยวสามพัน โบก

ภาพที่ 2.3 สภาพแอ่งหินบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามพัน โบก

ภาพที่ 2.4 สภาพร่องน้ำบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามพันโบก

ภาพที่ 2.5 สภาพโกดหินบริเวณแหล่งท่องเที่ยวสามพันโบก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สาขชล พฤษณันท์ (2549 : 32-44) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกีดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหมู่บ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกีดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2547-2548 ในการศึกษาได้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโดยใช้ข้อมูลจากชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและจัดสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยแล้วนำมาประกอบกับข้อมูลที่รวบรวมได้จากหมู่บ้าน ด้วยการสอบถาม สังเกตแบบมีส่วนร่วม สนทนากลุ่มและการบันทึกภาพ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เข้าไปในหมู่บ้านเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยว เสนอเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า จุดแข็งทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน คือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ความสวยงามของลำน้ำแม่แตง และการล่องแพตามแก่งหินต่างๆ ที่มีความตื่นเต้นและสนุกสนาน และเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ประกอบกับความเงียบสงบของหมู่บ้าน การคงอยู่ของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและความมีไมตรีจิตของชาวบ้าน จุดอ่อนคือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีบางอย่าง เช่น การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือนที่ทันสมัย และสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่าง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการนับถือศาสนาจากความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นการนับถือศาสนาคริสต์ ประกอบกับการขาดความสามัคคีของชาวบ้าน ความไม่กระตือรือร้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว โอกาส คือ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวให้ความสนใจการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่า รวมถึงการท่องเที่ยวแบบผจญภัยมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการขยายตัวของการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และภายในประเทศ รวมถึงรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย อุปสรรค คือ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ไม่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการ

ท้องถิ่นรวมทั้งขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ทาง การท้องถิ่นของหมู่บ้านป่าข้าวหลาม ทำให้กำหนดรูปแบบการ ท้องถิ่นแบบยั่งยืนของหมู่บ้านป่าข้าวหลามได้ดังนี้ คือ การร่วมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม พัฒนา ภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้สวยงาม การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของคนใน หมู่บ้านเพื่อพัฒนาการท้องถิ่นและร่วมรับผลประโยชน์อย่างยุติธรรมจากผู้ประกอบการท้องถิ่น ทำการส่งเสริมการท้องถิ่นอย่างจริงจังโดยการร่วมมือและประสานงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดย ต้องคำนึงถึงชุมชนเป็นสำคัญ

สุทธิทิฐิ ชูชาติ และคณะ (2544 :บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการท้องถิ่นเชิงนิเวศ ในเขตลุ่มแม่น้ำวาง มีเป้าหมายเพื่อเสนอรูปแบบการท้องถิ่นเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง บ้าน โป่งสมิ โดยใช้แนวคิด การท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การท้องถิ่นเชิงนิเวศ ระบบนิเวศวัฒนธรรมและ การมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านโป่งสมิ ใช้ภูมิปัญญา ชาวบ้านหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านความเชื่อ พิธีกรรม เพื่อปกป้องอนุรักษ์ ดิน ป่า น้ำ และ ทรัพยากร ให้เกิดประโยชน์ในการยังชีพ และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน แต่เกิดช่องว่างและขาดการยอมรับจากหลักวิชาการที่เกิดจากแนวคิดตะวันตก ส่วนระบบนิเวศป่า ทรัพยากรภูมิปัญญาชาวบ้าน การดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นผลิตภัณฑ์หรือจุดขายของ กิจกรรมด้านการท้องถิ่น และชุมชนก็พร้อมในการตอบสนองต่อการท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเพราะ ชุมชนต้องการรายได้และกิจกรรมในการสร้างรายได้ก็ไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิต และการอนุรักษ์ ทรัพยากร อุปสรรคสำคัญ คือ ขาดงบประมาณในการส่งเสริมการตลาดและขาดกำลังคนในการ เสนอผลิตภัณฑ์ให้แก่หน่วยงานธุรกิจนำที่ช่วยอย่างต่อเนื่อง ภายใต้อำนาจของงบประมาณ เวลา และภาระหน้าที่ ชาวบ้านและนักวิจัย ในการปฏิบัติงานด้านการตลาด

บุษบา สิทธิการและคณะ (2544 :บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการท้องถิ่นเชิงนิเวศ ชุมชน บ้าน แม่กลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สักยภาพ ผลกระทบ การมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้าง รูปแบบการท้องถิ่นเชิงนิเวศ ในเขตวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงดอยอินทนนท์ ผลการวิจัย พบว่า 1) วิธีการพัฒนาการท้องถิ่นในชุมชนที่มีประสิทธิภาพที่สุดควรให้ชาวบ้านมีบทบาทใน การจัดการผ่านกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Approach) ซึ่งมุ่งเน้น ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การศึกษา ชุมชน การทำแผนการดำเนินการ การบริหารจัดการและการติดตามประเมินผล 2) การให้ความรู้ ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของการท้องถิ่นเชิงนิเวศ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ เป็น หัวใจสำคัญในการพัฒนาคนเสริมสร้างศักยภาพในการตัดสินใจในทุกกระบวนการของการ

พัฒนาการท่องเที่ยว 3) ความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น ได้ก็ต่อเมื่อมีการร่วมมือในระดับบุคคลและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจประกอบกัน 4) การกระจายรายได้และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จะสามารถก่อให้เกิดการร่วมมือของชาวบ้านต่อการจัดการการท่องเที่ยว 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และ 6) ปัจจัยด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความตระหนักและส่งเสริมประสิทธิภาพให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน

ชลธร ทิพย์สุวรรณ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เพื่อจัดสร้างรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน :กรณีศึกษาหมู่บ้านมิ่งผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ผลการวิจัยพบว่าจุดแข็งทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านคือประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิต ชนเผ่า การประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคที่มีพร้อมและการเข้าถึงที่มีความสะดวกสบาย จุดอ่อนทางการท่องเที่ยวคือ การขาดความสามัคคีภายในชุมชนทำให้ขาดความเข้มแข็ง ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ดูเสื่อมโทรมไม่สะอาดมีเศษขยะเรี่ยราดอยู่ทั่วไป และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชน โอกาสทางการท่องเที่ยวคือ การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านคือ ปัญหาในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงคู่แข่งทางการท่องเที่ยวซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอื่นๆ และจากการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวจึงสามารถทราบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ โดยปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน จัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้เป็นระบบและมีความเป็นมาตรฐาน กำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของหมู่บ้านและการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวนั้น สามารถจัดเป็นรายการนำเที่ยวโดยชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ร่วมกับผู้วิจัยจนได้รายการนำเที่ยวที่มีความเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้านและสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง

อุตร วงษ์ทับทิมและคณะ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนตำบลแม่ฮี้ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผืนป่าต้นน้ำมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ โดยดำเนินการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวไม่ให้มีการตัดถนนเข้าไปในผืนป่า ลดการก่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้น้อยที่สุด ทั้งในทางตรงและทางอ้อมชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวและผลกระทบที่ชุมชนอาจได้รับจากการท่องเที่ยว การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในชุมชน นักท่องเที่ยวต้องเดินเข้าไปโดยมีชาวบ้านเป็นคณนำทาง โครงสร้างฐานรากเศรษฐกิจชุมชนเป็นการเกษตรกรรมปลูกข้าว ถั่วเหลือง กระเทียมและเลี้ยงสัตว์ ต้องการให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมของชุมชนเท่านั้น ชุมชนต้องการรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการตั้งรับและปรับตัวให้เข้ากับกระแสของการท่องเที่ยวที่ขยายเข้ามาในชุมชนด้วยการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ชุมชนเผยแพร่วิถีแห่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม มิใช่เป็นการขายวัฒนธรรมพร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์รากเหง้าทางวัฒนธรรมและฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม ทั้งนิทานพื้นบ้าน (เปลอเลอเปลอ) และตำนานพื้นบ้าน (ทา) ส่วนในด้านการตลาด ชุมชนพื้นที่วิจัยเตรียมดำเนินการประสานงานด้านการตลาด ด้วยการเจรจากับบริษัทท่องเที่ยวในแนวอนุรักษ์ให้จัดส่งนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวยังน้ำตกแม่เย็น น้ำตกแม่ปิง โบราณสถานของชนชาติลัวะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมกับชนเผ่าปกากะญอ และในด้านปัญหาและข้อจำกัด ชาวบ้านมีข้อจำกัดในด้านภาษาต่างประเทศ ทำให้การสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนไม่ชัดเจนเท่าที่ควร บางครั้งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเกิดความสับสนไม่เข้าใจหรือเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดไปจากเจตนาที่มุ่งจะซื้อ และมีความแตกต่างทั้งในด้านภาษาและวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

ดารณี บุญธรรมและคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำคะสานก้วย ตำบลผาซำน้อย อำเภอปาง จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนต้องสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมต้องไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ต้องมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนต้องมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบตาม

ความสามารถของตัวเอง ชุมชนควรมีความพร้อม รู้เท่าทันสถานการณ์ภายนอก รับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้ และควรมีการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มากและยาวนานที่สุด

กนิษฐา อุ่ยถาวรและคณะ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้นทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหนและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ลดปัญหาการเก็บของป่าไปขาย การตัดไม้ทำลายป่าได้ ควรมีการฝึกอบรมมีคุณวุฒิต้องถิ่นเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมุ่งเน้นการสร้างงานและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น อุทยานแห่งชาตินั้น ชาวบ้านควรมีการประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกันและภาครัฐควรสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนหนองแม่นาใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์และความสามัคคีของทั้งสองหมู่บ้าน

ลลิตี กุทธีเนติกุลและคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้ง บ้านคอยปุย อุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ -ปุย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและการหาทางในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา องค์กรต่างๆ ในชุมชนที่แต่เดิมต่างคนต่างทำงานได้เรียนรู้ว่าชุมชนการท่องเที่ยวจะเข้มแข็งได้นั้น ทุกองค์กรจะต้องร่วมมือกันทำงานในระบบเครือข่าย โดยแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละองค์กร สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ในการร่างระเบียบชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นและระเบียบของแต่ละองค์กร ทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปค่อนข้างราบรื่น สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบต่าง ๆ จึงเป็นการง่ายในการบังคับใช้ ผลก็คือ ทำให้ชุมชนมีระเบียบมากขึ้นจากการใช้ระเบียบชุมชนและการพัฒนาองค์กรต่างๆ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ในวันปกติวันละประมาณ 400-700 คน ในวันหยุดและวันเทศกาลวันละประมาณ 1,500 -2,000 จากการเก็บข้อมูลล่าสุดคือ เฉพาะเดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 การที่ชาวบ้านมีความรู้ในการจัดการธุรกิจชุมชน ทำให้สามารถเลี้ยงดูประชากรโดยตรงถึง 23 ครอบครัว ชุมชนมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวที่คนในชุมชนจัดขึ้นทั้งสองแห่ง คณะนักวิจัยได้เรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนมาตั้งแต่ยุค 2,600 กว่าปีแล้ว ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้เป็นอาวุธชนิดต่างๆ

สมุนไพรรักษาอาหารจากธรรมชาติและฝ้ายกันชน วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อจะทำการอนุรักษ์
ฟื้นฟูให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อไป สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้และมีความตระหนักถึง
คุณประโยชน์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ ทั้งในแง่การดำรงชีพและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว

งานวิจัยต่างประเทศ

Henning Barend Johannes (2003 : Abstract) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับระบบนิเวศ ของป่าสงวน Waterberg Biosphere ในแอฟริกาใต้ ผลการวิจัย
พบว่า ระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแยกออก
จากกันไม่ได้ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จำเป็นต้องเน้นความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่นั้นๆ
เช่น พันธุ์ไม้ต่างๆ สิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ ป่าสงวน มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเมื่อ
นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวในพื้นที่แล้วจำเป็นต้องให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นการ
ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักธรรมชาติ การจัดการป่าสงวนจึงเป็นทางออกของการจัดการ
การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

Kanisara Chetbandit (2003 : Abstract) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ
พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง ในชุมชน
อ่าวสลักเพชร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 126 ครัวเรือน ที่มีความตั้งใจกับการมีส่วนร่วมใน
การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความเข้าใจกับผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจ
รับรู้ของชุมชนต่อผลกระทบนั้น ไม่ปรากฏว่ามีปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติ ส่วนปัจจัยที่มี
ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อความตั้งใจมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ รายได้ ความ
เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในขั้นตอนการวางแผนพัฒนา และชุมชนมี
ความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้ วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Multi – method research) ด้วยเทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอ ต่อไปนี้

1. ประชากร
2. กลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากร

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ผู้นำท้องถิ่นรวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและ ผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษา ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่างาม อำเภอ โพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 1,032 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2552 องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่างาม)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ผู้นำท้องถิ่น รวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและ ผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษา จำนวน 280 ตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan (บุญชม ศรีสะอาด 2545 : 43) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยกำหนดกรอบเนื้อหาครอบคลุม ประเด็นศักยภาพที่ศึกษา 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว มีลักษณะข้อความแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมาก
ระดับ 3 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย
ระดับ 1 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามปลายเปิด เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพัน โบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์เนื้อหาโดยการศึกษาเอกสาร ตำราหรือผลการวิจัยต่างๆเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถาม โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สร้างข้อคำถาม ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุม วัตถุประสงค์ของการวิจัย และผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

3. นำเครื่องมือฉบับร่างที่สร้างเสร็จแล้วเสนอ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ให้นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบข้อความต่างๆทางด้านการใช้ภาษา ความเหมาะสม และตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาที่จะวัด เพื่อให้ข้อเสนอแนะก่อนจะนำไปปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม โดยใช้วิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence index : IOC)

$$\text{โดยใช้สูตรการคำนวณIOC} = \frac{\sum x}{N} \text{ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง} = +1$$

4. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง แล้วนำไปทดลองใช้ (Try-out) กับประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสองคอน จำนวน 50 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

5. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้วมาตรวจสอบและวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient ของ Conbach) (Cronbach, 1970 :161 อ้างใน ชีรวุฒิ เอกะกุล , 2544 : 182-183) โดยมีเกณฑ์การตัดสินใจว่าค่าสัมประสิทธิ์ต้องมีค่าใกล้เคียง 1.00 (ประมาณ 0.80 ขึ้นไป) และผู้วิจัยได้ทำการทดสอบได้ ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ ..98..ค่าความเชื่อมั่นดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์ จึงถือว่าแบบสอบถามนี้สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัยครั้งนี้ได้

6. นำข้อมูลที่ปรับปรุงแก้ไขไปเก็บข้อมูลจริงภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 280 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการใช้แบบสอบถามกึ่งสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและเข้าใจความหมายของข้อคำถามแต่ละข้อตรงกัน โดยให้ผู้ตอบข้อมูลที่สามารถอ่านออกเขียนได้กรอกข้อมูลด้วยตนเองและสอบถามข้อข้องใจในระหว่างการตอบแบบสอบถามได้ ในบางท่านที่สายตามีปัญหาจะใช้วิธีการอ่านข้อคำถามให้ฟังและบันทึกข้อมูลตามความเป็นจริงในแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูล และตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบทุกฉบับ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สำหรับเกณฑ์การแปลความหมายค่า ระดับค่าคะแนนเฉลี่ยจากการ ประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย โดยกำหนดช่วงห่างของคะแนน ดังนี้

$$\text{ความกว้างของแต่ละระดับ} = \frac{\text{คะแนนมากที่สุด} - \text{คะแนนต่ำที่สุด}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

$$\text{ความกว้างของแต่ละระดับ} = \frac{5-1}{5} = 0.8$$

ดังนั้นเกณฑ์ในการแปลความหมายจึงเป็น ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	แปลความหมาย
4.24-5.00	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด
3.43-4.23	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติมาก
2.62-3.42	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง
1.81-2.61	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย
1.00-1.80	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ลำดับการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้สื่อความหมายในการวิจัย
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ลำดับการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดลำดับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับคืน และเป็นแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ จำนวน 280 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100.00 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (กลุ่มตัวอย่าง 280) โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ตอนที่ 3 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้สื่อความหมายในการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้สื่อความหมายในการวิจัย ดังนี้

$\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย

SD หมายถึง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่และสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม(N = 280)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	162	57.86
หญิง	118	42.14
รวม	280	100.00
2. อายุปัจจุบัน		
ต่ำกว่า 18 ปี	19	6.79
18 – 36 ปี	56	20.00
37 – 55 ปี	156	55.71
ตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไป	49	17.50
รวม	280	100.00
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	188	67.14
มัธยมศึกษาตอนต้น	67	23.93
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	16	5.71
อนุปริญญา/ปวส.	3	1.07
ปริญญาตรี	4	1.43
สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.71
รวม	280	100.00
4. อาชีพปัจจุบัน		
ข้าราชการ	2	0.71
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	3	1.07
พนักงานบริษัทเอกชน	2	0.71

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
4. อาชีพปัจจุบัน (ต่อ)		
เกษตรกร	223	79.64
ธุรกิจส่วนตัว	13	4.64
นักเรียน/นักศึกษา	37	13.21
รวม	280	100.00
5. ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่		
1-5 ปี	7	2.50
6-10 ปี	4	1.43
ตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป	269	96.07
รวม	280	100.00
6. สถานภาพ		
ประชาชนในชุมชน	248	88.57
ผู้นำท้องถิ่น	14	5.00
ผู้ประกอบการร้านค้า	18	6.43
รวม	280	100.00

จากตารางที่ 4.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 57.86 รองลงมาเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 42.14 ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 37-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 55.71 รองลงมา มีอายุระหว่าง 18 – 36 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.00 และมีอายุตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 17.50 ตามลำดับ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 67.14 รองลงมาสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 23.93 และสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. คิดเป็นร้อยละ 5.71 ตามลำดับ ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 79.64 รองลงมาเป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 13.21 และประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 4.64 ตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 96.07 รองลงมา พักอาศัยตั้งแต่ 1 – 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.50 และพักอาศัยตั้งแต่ 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 1.43 ตามลำดับ และผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไปในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 88.57 รองลงมาเป็นผู้ประกอบการร้านค้า คิดเป็นร้อยละ 6.43 และเป็นผู้นำท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 5.00 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :
กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนี่ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

การนำผลการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :
กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนี่ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ตามกรอบ
เนื้อหาครอบคลุมประเด็นศักยภาพ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึง
แหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้าน
ความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการ
ท่องเที่ยว โดยจำแนกเป็นภาพรวม และรายด้าน มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.2 – 4.8

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีต่อ
ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนี่ไทร
จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตามรายด้านและภาพรวม

ประเด็นประเมิน	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.60	.65	มาก
ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.58	.74	มาก
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	3.57	.68	มาก
ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา	3.55	.63	มาก
ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	3.61	.65	มาก
ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว	3.52	.67	มาก
ภาพรวม	3.57	.60	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน
โบก อำเภอโพนี่ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่
ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 6 ด้าน โดยด้านที่มีค่า
คะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

รองลงมา คือด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.61$, $\bar{X} = 3.60$, $\bar{X} = 3.58$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อ
ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนไทย
จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

รายการ	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	3.70	.79	มาก
2. มีสถานที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	3.67	.81	มาก
3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	3.65	.79	มาก
4. มีระบบการจัดการร้านอาหารอย่างถูกสุขลักษณะมีคุณภาพ	3.60	.77	มาก
5. มีเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่ม แม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี	3.61	.80	มาก
6. มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว	3.64	.83	มาก
7. มีห้องน้ำสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	3.59	.88	มาก
8. สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ	3.49	.77	มาก
9. สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ	3.53	.79	มาก
10. สถานที่ท่องเที่ยวมีบริการโทรศัพท์สาธารณะอย่างเพียงพอ	3.53	.92	มาก
11. สถานที่ท่องเที่ยวจัดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการ นักท่องเที่ยว	3.64	.83	มาก
ภาพรวม	3.60	.65	มาก

จากตารางที่ 4.3 พบว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนไทย จังหวัดอุบลราชธานีในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว รองลงมา คือ รายการข้อที่ 2. มีสถานที่พัก

สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และรายการข้อที่ 3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ($\bar{X} = 3.70$, $\bar{X} = 3.67$, $\bar{X} = 3.65$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนธิ์ไพร จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

รายการ	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย	3.54	.79	มาก
2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก	3.62	.92	มาก
3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง	3.57	.90	มาก
4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ	3.64	.88	มาก
5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง	3.48	.94	มาก
6. การบริการของรถโดยสารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.64	.92	มาก
ภาพรวม	3.58	.74	มาก

จากตารางที่ 4.4 พบว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนธิ์ไพร จังหวัดอุบลราชธานีในด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่าอยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ และ รายการข้อที่ 6. การบริการของรถโดยสารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน รองลงมา คือ รายการข้อที่ 2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก และรายการข้อที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง ($\bar{X} = 3.64$, $\bar{X} = 3.62$, $\bar{X} = 3.57$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อ
ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร
จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

รายการ	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. ในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย	3.50	.82	มาก
2. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	3.63	.89	มาก
3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ	3.57	.82	มาก
4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	3.60	.90	มาก
5. ความหลากหลายของกิจกรรมด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน	3.57	.77	มาก
6. ความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์	3.59	.86	มาก
7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.54	.83	มาก
8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	3.54	.89	มาก
ภาพรวม	3.57	.68	มาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานีในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่าอยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 2. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ รองลงมา คือ รายการข้อที่ 4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และรายการข้อที่ 6. ความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์ ($\bar{X} = 3.63$, $\bar{X} = 3.60$, $\bar{X} = 3.59$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อ ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา

รายการ	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่	3.59	.88	มาก
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.55	.71	มาก
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์	3.50	.85	มาก
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติ	3.60	.74	มาก
5. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาชั้นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม	3.54	.79	มาก
ภาพรวม	3.55	.63	มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพนธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานีในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติ รองลงมา คือ รายการข้อที่ 1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ และรายการข้อที่ 2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.60$, $\bar{X} = 3.59$, $\bar{X} = 3.55$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อ ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

รายการ	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	3.68	.81	มาก
2. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว	3.52	.87	มาก
3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น	3.66	.75	มาก
4. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แรงงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน	3.62	.79	มาก
5. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยว	3.55	.77	มาก
6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	3.65	.78	มาก
7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก	3.57	.80	มาก
ภาพรวม	3.61	.65	มาก

จากตารางที่ 4. 7 พบว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ในด้าน ความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รองลงมา คือ รายการข้อที่ 3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล .ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น และรายการข้อที่ 6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.68$, $\bar{X} = 3.66$, $\bar{X} = 3.65$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อ
ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร
จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

รายการ	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน	3.62	.78	มาก
2. จัดให้ผู้นำระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม	3.61	.78	มาก
3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ	3.52	.80	มาก
4. จัดให้มีภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรับฟังประโยชน์และปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	3.49	.75	มาก
5. ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย และกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน	3.41	.85	ปานกลาง
6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชน	3.58	.75	มาก
7. จัดให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	3.42	.84	ปานกลาง
8. จัดให้มีผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม	3.58	.78	มาก
9. จัดให้มีการฝึกอบรมสัมมนา โครงการสร้างมาตรฐานการบริการและความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	3.42	.84	ปานกลาง
10. กำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.56	.82	มาก
11. จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบท่อชุมชน	3.49	.91	มาก

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

รายการ	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
12. กำหนดกฎระเบียบของชุมชนและนักท่องเที่ยวในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่	3.54	.73	มาก
13.. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ในแต่ละวัน	3.49	.94	มาก
14. จัดให้มีระบบกำจัดขยะและมลพิษที่มีประสิทธิภาพ	3.55	.84	มาก
15. กำหนดให้มีมาตรการประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถทำได้จริงจังกังในชุมชน	3.57	.85	มาก
16. ออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความกลมกลืนกับสภาพดั้งเดิม และเหมาะสมกับระบบนิเวศท้องถิ่น	3.51	.85	มาก
ภาพรวม	3.52	.67	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ในด้าน องค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน 13 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 3 รายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชนรองลงมา คือ รายการข้อที่ 2. จัดให้ผู้นำระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสมและรายการข้อที่ 6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชน และข้อที่ 8. จัดให้มีผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 3.62$, $\bar{X} = 3.61$, $\bar{X} = 3.58$) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

จากผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก เนื่องจากเป็นการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยกลุ่มนายทุน และกลุ่มผู้นำบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนในการวางแผน ดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น
- 2) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าไม้ น้ำตก หาดทรายตามแก่งต่าง ๆ รอบ ๆ บริเวณพื้นที่แก่งสามพันโบก
- 3) ควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น
- 4) ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น
- 5) ควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะ ให้มากขึ้น เพื่อรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 6) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์การบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ผู้นำท้องถิ่น รวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษา จำนวน 280 ตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ Krejcie and Morgan โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีลักษณะข้อความแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า โดยภาพรวม มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว รองลงมา คือ รายการข้อที่ 2. มีสถานที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และรายการข้อที่ 3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ตามลำดับ

ด้าน สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ และ รายการข้อที่ 6. การบริการของรถโดยสารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเฉลี่ย

เท่ากัน รองลงมา คือ รายการข้อที่ 2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก และรายการข้อที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง ตามลำดับ

ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว จากตารางที่ โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 2. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ รองลงมา คือ รายการข้อที่ 4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และรายการข้อที่ 6. ความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์ ตามลำดับ

ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติ รองลงมา คือ รายการข้อที่ 1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ และรายการข้อที่ 2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ

ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รองลงมา คือ รายการข้อที่ 3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล.ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น และรายการข้อที่ 6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ตามลำดับ

ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว โดยรวม มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า อยู่ในระดับมากจำนวน 13 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 3 รายการ รายการที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ รายการข้อที่ 1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชนรองลงมา คือ รายการข้อที่ 2. จัดให้ผู้นำระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน

อย่างเหมาะสมและรายการข้อที่ 6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชน และข้อที่ 8. จัดให้มีผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก เนื่องจากการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยกลุ่มนายทุน และกลุ่มผู้นำบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) ตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนในการวางแผน ดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น
- 2) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าไม้ น้ำตก หาดทรายตามแก่งต่าง ๆ รอบ ๆ บริเวณพื้นที่แก่งสามพัน โบก
- 3) ควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น
- 4) ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากกว่านี้
- 5) ควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะ ให้มากขึ้น เพื่อรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
- 6) ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ดีกว่านี้ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์การบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว ก็ยังพบว่าเป็นปัญหาสำหรับผู้มาท่องเที่ยว

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ และผู้วิจัยนำประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ทั้งโดยรวมและรายด้าน 6 ด้าน ได้แก่ด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาด ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า แหล่งท่องเที่ยวบริเวณแก่งสามพันโบก เป็นแหล่งที่พักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน และเป็นจุดเชื่อมโยงไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ประกอบกับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่เป้าหมายของรัฐที่ต้องการส่งเสริมพัฒนาให้เป็นพื้นที่เฉพาะเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของ องค์กรการบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และที่ปรึกษาสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดอุบลราชธานี ที่ต้องการให้แก่งสามพันโบกเป็นพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและฐานการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จึงมีผลทำให้ชุมชนเห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงแนวทาง การส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศอย่างยั่งยืน ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก เนื่องจากการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยกลุ่มนายทุน และกลุ่มผู้นำบางกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนในการวางแผน ดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าไม้ น้ำตก หาดทรายตามแก่งต่าง ๆ รอบ ๆ บริเวณพื้นที่แก่งสามพันโบก และควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น ตลอดจนจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและควรพัฒนาระบบการรักษาความสะอาด มีการจัดหรือเพิ่มจุดวางถังขยะ ให้มากขึ้น เพื่อรักษาความสะอาดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ควรพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ให้ดีกว่านี้ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์การบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว ก็ยังพบว่า เป็นปัญหาสำหรับผู้มาท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของญญา สิทธิการและคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน บ้าน แม่กลาง พบว่า วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีประสิทธิภาพที่สุดควรให้ชาวบ้านมีบทบาทในการจัดการผ่านกระบวนการ

ทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Approach) ซึ่งมุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสุดกระบวนการ ได้แก่ การศึกษาชุมชน การทำแผนการดำเนินการ การบริหารจัดการและการติดตามประเมินผล โดยเห็นว่าความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการร่วมมือในระดับบุคคลและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจประกอบกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และปัจจัยด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความตระหนักและส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนงานวิจัยของคารณี บุญธรรมและคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำเคสาณก้วย ตำบลผาซ้างน้อย อำเภอปาง จังหัดพะเยา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ต้องมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้กนิษฐา อู่ถาวรและคณะ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้นทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหนและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ลดปัญหาการเก็บของป่าไปขาย การตัดไม้ทำลายป่าได้ ควรมีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมุ่งเน้นการสร้างงานและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น อุทยานแห่งชาตินั้นชาวบ้านควรจะมีการประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกันและภาครัฐควรสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนหนองแม่เฒ่าใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์และความสามัคคีของทั้งสองหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัยที่ พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก เนื่องจากเป็นการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้สภาพปัจจุบันการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโดยกลุ่มนายทุน และกลุ่มผู้นำบางกลุ่มเท่านั้น ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว และสร้างความตระหนักให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) การบริหารจัดการ ควรตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนในการวางแผน ดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น
- 2) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าไม้ น้ำตก หาดทรายตามแก่งต่าง ๆ รอบ ๆ บริเวณพื้นที่แก่งสามพัน โบก
- 3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้าห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น มีระบบการประชาสัมพันธ์ให้ดีกว่านี้ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์การบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว ก็ยังพบว่าเป็นปัญหาสำหรับผู้มาท่องเที่ยว
- 4) ด้านความปลอดภัย ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ในการศึกษาศึกษาสภาพเชิงพื้นที่โดยการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ควรจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การกระจายชนิดพันธุ์สัตว์ ข้อมูลโครงสร้างป่า เป็นต้น เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมทั้งศึกษาถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อประชากรในท้องถิ่นนั้น ในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น เพิ่มเติมเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่การท่องเที่ยวเพิ่งเข้ามาไม่นาน เพื่อที่จะเป็นข้อมูลให้ผู้รับผิดชอบ สามารถหามาตรการในการป้องกันและจัดการกับผลกระทบต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ก่อนที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะเสื่อมโทรมลงและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

3) ควรมีการศึกษาทั้งความคิดเห็นของประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักท่งที่เกี่ยวข้องว่ามีความคิดเห็นอย่างไรกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เพื่อที่ผู้รับผิดชอบจะได้ทราบและนำผลการศึกษาไปประกอบใช้ในการวางแผนการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- กนิษฐา อุ่ยถาวรและคณะ. โครงการวิจัยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่นา จ.เพชรบูรณ์. เชียงใหม่ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2545.
- การท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดอุบลราชธานี, สำนักงาน. แนวทางและกลยุทธ์ในการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี, สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
จังหวัดอุบลราชธานี, 2551.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี 2538-
2539. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538.
- ไกด์อุบล . Com. ตะลึง! แกรนด์แคนยอนเมืองสยาม สามพันโบกเมืองอุบล websit
http://guideubon.com/news/view.php?i=37 &s_id=14 &d_id=14 อ้างเมื่อวันที่ 1
เมษายน 2553
- ชลธร ทิพย์สุวรรณ. การศึกษาวิเคราะห์เพื่อจัดสร้างรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน:
กรณีศึกษาหมู่บ้านม้งผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ :
วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2548.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติและคณะ. โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาวง. เชียงใหม่:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค, 2544.
- ดร.รรณี เอมพันธ์ และสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต. 2539. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: แนวคิด หลักการและ
ความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในอุทยานแห่งชาติ . “เอกสารประกอบการ
ประชุมสัมมนาอุทยานแห่งชาติกับนันทนาการ และการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้าเพื่อ
ทรัพยากรที่ยั่งยืน” (ฉบับวันที่ 27-28 พฤษภาคม 2539). กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้, 2539.
- ดารณี บุญธรรมและคณะ. โครงการวิจัยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดย ชุมชน
ชาวม้งบ้านน้ำเค-सानก้วย ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2544.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี : วิทยาออฟ
เซตการพิมพ์, 2544.
- บุญชม ศรีสะอาด. วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่มที่ 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สุวีริยา
สาสน์, 2545.

- บุญสถิตย์ อเนกสุข. **บนสายน้ำโขง** : บทความนิสิตปริญญาเอกโทศึกษา. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2549.
- บุยบา สิทธิการและคณะ. **การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2544.
- พจนา สวนศรี. **การจัดการนันทนาการและท่องเที่ยวทางธรรมชาติ**.: เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2546
- พัฒนาการท่องเที่ยว , สำนักงาน. **คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ** . กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว, 2546.
- เลขาธิการวุฒิสภา, สำนักงาน. **รายงานของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา เรื่อง การจัดการมลพิษ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องแนวทางในการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่**. กรุงเทพฯ : กองกรรมาธิการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2540
- วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย , สถาบัน. **รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ** . สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย , 2540.
- วีระพล ทองมา . **ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่ 2547
- ศศิไส สว่างไศรภ และคณะ. **โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อหารูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของพื้นที่ป่าดงนาทาม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2548.
- สายชล พลฤษนันท์. **การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่**. 2549.
- สิศิศักดิ์ ฤทธิเนติกุลและคณะ. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้งบ้านดอยปู่ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2544.
- องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่างาม. **ข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่างาม** . อุบลราชธานี: องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่างาม, 2552.

อนุชา เล็กสกุลดิถก. การศึกษาเพื่อวิเคราะห์ทิศทางการลงทุนด้านการท่องเที่ยว ในเขตอนุภูมิภาค
ลุ่มแม่น้ำโขง . กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ,
2541.

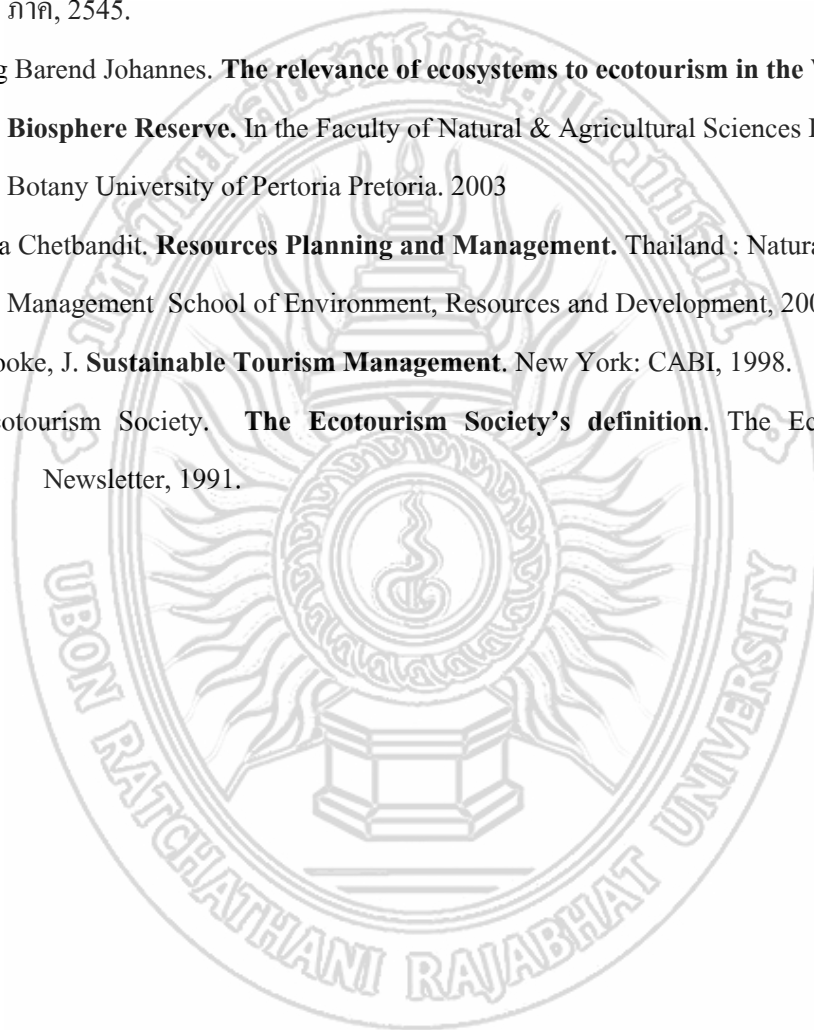
อุคร วงษ์ทับทิม. โครงการวิจัยชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้
อำเภอป่าฝ้าง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงาน
ภาค, 2545.

Henning Barend Johannes. **The relevance of ecosystems to ecotourism in the Waterberg
Biosphere Reserve.** In the Faculty of Natural & Agricultural Sciences Department of
Botany University of Pretoria Pretoria. 2003

Kanisara Chetbandit. **Resources Planning and Management.** Thailand : Natural Resources
Management School of Environment, Resources and Development, 2003.

Swarbrooke, J. **Sustainable Tourism Management.** New York: CABI, 1998.

The Ecotourism Society. **The Ecotourism Society's definition.** The Ecotourism Society
Newsletter, 1991.

ภาคผนวก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง : การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้สร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ตามการรับรู้ของประชาชน ผู้นำองค์กรท้องถิ่น ผู้ประกอบการในพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษานี้ ซึ่งข้อมูลต่างๆ ที่ท่านแสดงความคิดเห็นในครั้งนี้ จะนำไปประเมินผลในเชิงวิชาการ เพื่อทำรายงานการค้นคว้าวิทยานิพนธ์ของหลักสูตรปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เท่านั้น และจะไม่มีผลในแง่ลบประการใดต่อท่าน และเพื่อความสมบูรณ์ ถูกต้อง ครบถ้วนทุกประเด็นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้ให้คำตอบในการตอบแบบสอบถามทุกข้ออย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะข้อความแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามปลายเปิดเพื่อหา แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพันโบกอำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือเป็นอย่างสูง

นายกฤษณ์ โคตรสมบัติ

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง
เกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุปัจจุบัน ต่ำกว่า 18 ปี 18 – 36 ปี 37 – 55 ปี ตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อนุปริญญา/ปวส.
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
4. อาชีพปัจจุบัน ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 พนักงานบริษัทเอกชน ธุรกิจส่วนตัว
 นักเรียน/นักศึกษา อื่น ๆ (ระบุ)-----
5. ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ 1-5 ปี 6-10 ปี
 11-15 ปี ตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป
6. สถานภาพ ประชาชนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/สมาชิก อบต.
 ผู้ประกอบการร้านค้า

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

- คำชี้แจง** 1. ศักยภาพ หมายถึง ความพร้อมและความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งในงานวิจัยนี้ แบ่งประเด็นศักยภาพที่ศึกษาเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว
2. โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหน้าข้อความที่ท่านเห็นว่าตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านต่อศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้มาตรวัดแบบ (Likert Scales) ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมาก
ระดับ 3 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย
ระดับ 1 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก					
1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว					
2. มีสถานที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
4. มีระบบการจัดการร้านอาหารอย่างถูกสุขลักษณะมีคุณภาพ					
5. มีเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพัน โบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี					
6. มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว					
7. มีห้องน้ำสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
8. สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ					
9. สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ					
10. สถานที่ท่องเที่ยวมีบริการโทรศัพท์สาธารณะอย่างเพียงพอ					
11. สถานที่ท่องเที่ยวจัดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยว					
ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
1. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย					
2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก					
3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง					
4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ					
5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง					
6. การบริการของรถโดยสารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว					
1. ในชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย					
2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์					
3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ					
4. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแก่งสามพันโบก อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่น					
5. มีความหลากหลายของกิจกรรมด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน					
6. มีความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์					
7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา					
1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ของสถานที่นั้น					
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติ					
5. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม					
ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว					
1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ					
2. มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว					
3. ชุมชนให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น					
4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แรงงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน					
5. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยว					
6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว					
7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก					
ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว					
1. มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน					
2. จัดให้ผู้นำระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม					
3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ					
4. จัดให้มีภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรับฟังประโยชน์และปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
5. ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย และกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน					
6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชน					
7. จัดให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
8. จัดให้มีผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม					
9. จัดให้มีการฝึกอบรมสัมมนา โครงการสร้างมาตรฐานการบริการและความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
10. กำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว					
11. จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวต่อชุมชน					
12. กำหนดกฎระเบียบของชุมชนและนักท่องเที่ยวในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่					
13. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ในแต่ละวัน					
14. จัดให้มีระบบกำจัดขยะและมลพิษที่มีประสิทธิภาพ					
15. กำหนดให้มีมาตรการประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถทำได้จริงจังในชุมชน					
16. ออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความกลมกลืนกับสภาพดั้งเดิม และเหมาะสมกับระบบนิเวศท้องถิ่น					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพัน โบก้าเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

ท่านคิดว่าแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตแก่งสามพัน โบก้าเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ควรเป็นอย่างไร

.....
 .....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-ชื่อสกุล นายกฤษณ์ โคตรสมบัติ
วันเดือนปีเกิด 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2525
สถานที่อยู่ปัจจุบัน 18 หมู่ 8 ถนนตรีเทพ อำเภอเขมราฐ
จังหวัดอุบลราชธานี 34170
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้จัดการร้าน DVD
สถานที่ทำงาน www.KRIS.Ball.1984@hotmail.com
ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2532 ประถมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนเขมราฐ อำเภอเขมราฐ
จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2537 มัธยมศึกษาปีที่ 3 จาก โรงเรียนเขมราฐพิทยาคม อำเภอเขมราฐ
จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2540 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) วิทยาลัยเทคโนโลยีอุบลราชธานี
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2548 ศิลปศาสตรบัณฑิต จากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี
พ.ศ. 2553 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาจาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี